

Dit rapport is een uitgave van het NIVEL in 2006. De gegevens mogen met bronvermelding (M.J.E. Pannekeet-Helsen, P.M. Rijken, *Financiële situatie van chronisch zieken en gehandicapten 2005/2006*, NIVEL 2006) worden gebruikt. Gezien het openbare karakter van NIVEL publicaties kunt u altijd naar deze pdf doorlinken. Het rapport is te bestellen via receptie@nivel.nl.

Ga (terug) naar de website: <http://www.nivel.nl/>

Nationaal Panel

Chronisch zieken en Gehandicapten

Financiële situatie van chronisch zieken en gehandicapten 2005/2006

Interim-rapportage

December 2006

M.J.E. Pannekeet-Helsen
P.M. Rijken

Nationaal Panel Chronisch zieken en Gehandicapten
NIVEL – Nederlands instituut voor onderzoek van de gezondheidszorg
Postbus 1568 – 3500 BN Utrecht, telefoon 030 – 2729777, telefax 030 - 2729729

Het Nationaal Panel Chronisch zieken en Gehandicapten wordt uitgevoerd door het NIVEL, met financiële ondersteuning van het Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport en het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid.

ISBN: 90-6905-824-3
978-90-6905-8245

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van het NIVEL (Nederlands instituut voor onderzoek van de gezondheidszorg) te Utrecht. Het gebruik van cijfers en/of tekst als toelichting of ondersteuning bij artikelen, boeken en scripties is toegestaan, mits de bron duidelijk wordt vermeld.

INHOUDSOPGAVE

VOORWOORD	5
1 INLEIDING	7
1.1 Doelstelling NPCG	7
1.2 Het panel in het kort	7
1.3 Thematiek en vraagstelling	8
1.4 Onderzoeksgroep	8
1.5 Gehanteerde begrippen en operationalisaties	9
1.6 Statistische analyse	11
2 INKOMENSSITUATIE	13
2.1 Netto huishoudinkomen in 2006	13
2.2 Netto equivalent inkomen in 2006	14
3 GEZONDHEIDSGERELATEERDE UITGAVEN	17
3.1 Premie ziektekostenverzekering in 2006	17
3.2 Overige gezondheidsgerelateerde uitgaven in 2005	17
4 SAMENVATTING EN BESCHOUWING	27
REFERENTIES	31
BIJLAGEN	33

VOORWOORD

Het Nationaal Panel Chronisch zieken en Gehandicapten (NPCG) is een landelijk representatief panel van circa 3.500 mensen met een chronische ziekte of handicap in de leeftijd vanaf 15 jaar. Het panel bestaat uit mensen met medisch gediagnosticeerde somatische chronische aandoeningen ('chronisch zieken') en mensen met matige of ernstige motorische of zintuiglijke beperkingen ('gehandicapten'). Uiteraard bevat het panel ook mensen die zowel chronisch ziek als gehandicapt zijn.

Vanaf 1998 worden gegevens verzameld over de zorg- en leefsituatie van mensen met een chronische ziekte of handicap door middel van halfjaarlijkse schriftelijke enquêtes en jaarlijkse telefonische peilingen. De resultaten van deze peilingen worden gerapporteerd in kernrapporten, factsheets en wetenschappelijke artikelen. Voor de opzet en instandhouding van het NPCG alsmede het onderzoek dat met de verzamelde gegevens wordt uitgevoerd is subsidie verleend door het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS) en het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid (SZW). Voor de programmering van de onderzoeksthema's is een programmacommissie ingesteld. Deze programmacommissie bestaat uit vertegenwoordigers van beide subsidiënten, de CG-Raad, het Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP) en het NIVEL.

Op verzoek van het ministerie van VWS wordt sinds 2004 een aparte rapportage uitgebracht over de financiële situatie van chronisch zieken en gehandicapten. Deze interim-rapportage bevat de meest recente gegevens over de inkomenspositie en de gezondheidsgerelateerde uitgaven van mensen met een chronische ziekte of handicap, zoals die uit de laatste enquête onder het panel naar voren komen. Het doel van deze rapportage is een eerste indruk te krijgen van de actuele financiële situatie van chronisch zieken en gehandicapten ten behoeve van beleid. We noemen dit rapport een interim-rapportage, omdat alleen gegevens van de meest recente voorjaarsmeting worden beschreven. Door de interim-rapportage te beperken tot deze beschrijvende gegevens kan het nog in het najaar worden uitgebracht. De resultaten van trendanalyses, waarbij ook de gegevens van voorgaande jaren in beschouwing worden genomen en een verdere verdieping plaatsvindt, worden vervolgens in een later stadium gerapporteerd in het rapport Kerngegevens Maatschappelijke situatie. Het eerstvolgende rapport Kerngegevens Maatschappelijke situatie wordt in het voorjaar van 2007 verwacht.

In deze interim-rapportage wordt de financiële situatie van chronisch zieken en gehandicapten beschreven, zoals deze in april/mei 2006 door de leden van het NPCG in een schriftelijke enquête is gerapporteerd. De bevindingen hebben betrekking op het moment van afname van de vragenlijst (voorjaar 2006) of het daaraan voorafgaande kalenderjaar (2005). Dit laatste is bijvoorbeeld het geval bij de gegevens over de gezondheidsgerelateerde uitgaven. Hoewel in deze interim-rapportage geen statistische toetsing op verschillen met voorgaande jaren plaatsvindt, wordt in de tekst soms wel gerefereerd aan de bevindingen in vorige jaren. Het betreft dan altijd gegevens die in een eerder rapport zijn gepubliceerd en waarnaar in de tekst wordt verwezen. De lezer kan deze gegevens dus terugvinden in de genoemde rapporten.

Rest nog hier een overzicht te schetsen van de inhoud van het onderhavige rapport. In hoofdstuk 1 wordt een korte beschrijving gegeven van het doel en de opzet van het NPCG. Tevens wordt in dat hoofdstuk ingegaan op de gehanteerde onderzoeksmethode ter beschrijving van de financiële situatie van chronisch zieken en gehandicapten. Hoofdstuk 2 bevat een beschrijving van de inkomenspositie van mensen met een chronische ziekte of handicap. In hoofdstuk 3 staan de gezondheidsgerelateerde uitgaven van deze mensen centraal. Hoofdstuk 4 bevat een samenvatting van de bevindingen.

Utrecht, december 2006

1 INLEIDING

Dit hoofdstuk bevat een inleiding op het rapport. In paragraaf 1.1 wordt de doelstelling van het onderzoeksprogramma Nationaal Panel Chronisch zieken en Gehandicapten (NPCG) beschreven. In paragraaf 1.2 wordt een korte toelichting gegeven op het panel. Paragraaf 1.3 is gewijd aan de vraagstelling en de thematiek die in deze interim-rapportage worden behandeld. In de paragrafen 1.4, 1.5 en 1.6 wordt ingegaan op de onderzoeksmethode.

1.1 Doelstelling NPCG

Het Nationaal Panel Chronisch zieken en Gehandicapten (NPCG) heeft tot doel om mensen met een chronische ziekte of handicap zich te laten uitspreken over hun ervaringen en behoeften op het gebied van de (gezondheids-)zorg en in hun dagelijks leven. Het NPCG vormt een belangrijk instrument om de gevolgen van het overheidsbeleid voor mensen met een chronische ziekte of handicap zichtbaar te maken. Voor de ontwikkeling, monitoring en evaluatie van het beleid is het belangrijk om de opvattingen, behoeften en ervaringen van mensen met een chronische ziekte of handicap regelmatig te peilen. In het NPCG worden daarom jaarlijks gegevens verzameld over de zorg- en leefsituatie bij mensen met een chronische ziekte of handicap zelf. De hoofdthema's van het NPCG zijn de kwaliteit van leven van mensen met een chronische ziekte of handicap, hun behoefte aan en het gebruik van zorg en ondersteuning, de door hen ervaren kwaliteit van de ontvangen zorg en ondersteuning, en hun maatschappelijke situatie, dat wil zeggen de mate waarin zij participeren in de samenleving (o.a. op de arbeidsmarkt) en hun financiële positie.

1.2 Het panel in het kort

Het NPCG bestaat uit circa 3.500 mensen uit de niet-geïnstitutionaliseerde Nederlandse bevolking van 15 jaar en ouder met een medisch gediagnosticeerde somatische chronische aandoening en/of matige of ernstige motorische of zintuiglijke beperkingen. In het vervolg van dit rapport spreken we voor het gemak van 'chronisch zieken' en 'gehandicapten' en van 'mensen met een chronische ziekte of handicap'. De panelleden zijn geworven via huisartsenpraktijken (landelijke steekproef) en - in samenwerking met het SCP - via twee bevolkingsonderzoeken, het Aanvullend Voorzieningsgebruik Onderzoek 2003 (AVO; SCP) en het Woningbehoefte Onderzoek 2002 (WBO, VROM). In de huisartsenpraktijken zijn panelleden geselecteerd met een gediagnosticeerde chronische ziekte van somatische aard. Deze mensen hebben in hun instroomvragenlijst voor het panel een screeningsinstrument ingevuld waarmee de aanwezigheid van motorische en zintuiglijke beperkingen kon worden vastgesteld. Uit het AVO en het WBO werden mensen uitgenodigd om aan het panel deel te nemen, indien zij hadden toegestemd in herbenadering én positief scoorden op een screeningsinstrument ter vaststelling van (matige of ernstige) motorische en zintuiglijke beperkingen. Van deze mensen zijn eveneens de eventuele medische diagnoses van chronische ziekten bij hun huisarts opgevraagd, indien zij daarvoor toestemming hadden gegeven.

De gegevens van deze interim-rapportage zijn (vrijwel) allemaal verkregen door middel van een schriftelijke enquête die in april 2006 aan de panelleden werd gestuurd. De vragenlijst werd door 3.210 mensen ingevuld (netto respons: 85.4%). Voor dit rapport zijn gegevens gebruikt van een deel van deze steekproef (N=2.431), te weten respondenten van 25 jaar of ouder die deel uitmaken van de generieke steekproef. Panelleden met specifieke diagnoses die in huisartsenpraktijken extra waren geselecteerd voor andere onderzoeksdoeleinden¹ zijn hier buiten beschouwing gelaten.

¹ Voor een afzonderlijke ziektespecifieke monitor van mensen met astma en COPD.

1.3 Thematiek en vraagstelling

Een van de onderwerpen die jaarlijks in het NPCG aan bod komen is de financiële situatie van mensen met een chronische ziekte of handicap. Onder de financiële situatie verstaan we hier de inkomenspositie van chronisch zieken en gehandicapten alsmede de eigen uitgaven in verband met hun gezondheid. Deze laatste hebben betrekking op bijvoorbeeld premies voor een ziektekostenverzekering, de eigen uitgaven vanwege zorgconsumptie (bijvoorbeeld eigen risico's, eigen bijdragen, onverzekerde zorg) en vanwege aanschaf of onderhoud van hulpmiddelen of aanpassingen, maar ook de extra uitgaven die moeten worden gedaan, omdat men niet adequaat gebruik kan maken van normale lichaamsfuncties en/of standaardvoorzieningen.

Omdat mensen met een chronische ziekte of handicap gemiddeld een lager inkomen hebben dan de doorsnee Nederlander en er bovendien hogere gezondheidsgerelateerde uitgaven kunnen zijn, wordt door de overheid en andere betrokken partijen veel belang gehecht aan specifieke en actuele informatie over de financiële situatie van chronisch zieken en gehandicapten. Inzicht in de financiële situatie biedt mogelijkheden voor bijsturing, bijvoorbeeld door het inzetten van inkomensondersteunende regelingen voor kwetsbare groepen.

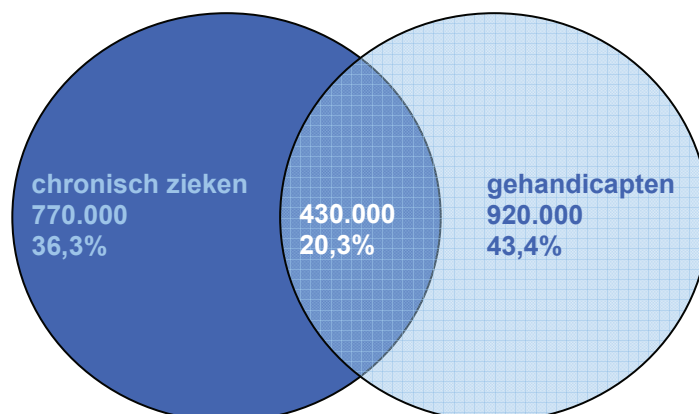
De onderzoeksvragen die in deze interim-rapportage centraal staan worden als volgt geformuleerd:

1. Hoe kan de inkomenspositie, zowel de hoogte van het inkomen als de inkomensbronnen, van mensen met een chronische ziekte of handicap in 2006 worden gekenschetst? Kunnen hierbij subgroepen worden aangemerkt die in het bijzonder kwetsbaar zijn, dat wil zeggen een laag inkomen hebben?
2. Welke gezondheidsgerelateerde uitgaven (kostenposten en omvang) hebben mensen met een chronische ziekte of handicap in 2005 gehad? Kunnen hierbij subgroepen worden aangemerkt die in het bijzonder kwetsbaar zijn, dat wil zeggen hoge eigen uitgaven hebben?

1.4 Onderzoeksgroep

Het Nationaal Panel Chronisch zieken en Gehandicapten (NPCG) vertegenwoordigt een totale populatie van ruim 2 miljoen niet-geïstitutionaliseerde inwoners van Nederland in de leeftijd van 15 jaar of ouder met somatische chronische ziekten en/of matige of ernstige motorische of zintuiglijke beperkingen. In figuur 1.1 wordt een beeld geschetst van de omvang van deze populatie. De in de figuur genoemde aantallen zijn schattingen van de totale omvang van de populatie gebaseerd op gegevens van het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS), het SCP en het NIVEL (Calsbeek et al., 2006).

Figuur 1.1: Geschat aantal chronisch zieken en gehandicapten in de niet-geïstitutionaliseerde Nederlandse bevolking van 15 jaar of ouder

Bron: Calsbeek et al. (2006)

De verhouding tussen het aantal mensen met een somatische chronische ziekte en het aantal mensen met een lichamelijke handicap wijkt in het generieke panel van het NPCG in 2006 in geringe mate af van de bovengenoemde geschatte verhouding in de populatie. Dit komt doordat de panelleden via verschillende bronnen (huisartsenpraktijken en bevolkingsonderzoeken) zijn geworven, waarbij op voorhand geen rekening is gehouden met de verhouding chronisch zieken – gehandicapten. Teneinde de verdeling van chronisch zieken en gehandicapten in de onderzoeksgroep te corrigeren naar de geschatte verhouding op populatieniveau, is voor dit onderzoek een weegfactor berekend en zijn alle analyses uitgevoerd op de gewogen onderzoeksgroep (zie ook paragraaf 1.6).

Bij dit onderzoek naar de financiële situatie van chronisch zieken en gehandicapten zijn de gegevens van de panelleden jonger dan 25 jaar buiten beschouwing gelaten. De reden om de jongste panelleden uit te sluiten is dat zij vaak nog niet zelfstandig een huishouding voeren. Hierdoor komt het aantal respondenten waarvan de gegevens over de financiële situatie worden benut op 2.431. Bijlage 1 bevat een beschrijving van de samenstelling van de onderzoeksgroep aan de hand van enkele sociaal-demografische en ziektekenmerken.

1.5 Gehanteerde begrippen en operationalisaties

In deze paragraaf wordt een aantal begrippen die in deze rapportage worden gehanteerd omschreven. Achtereenvolgens worden hier toegelicht: indexziekte, aantal chronische aandoeningen, aard van de beperkingen, ernst van de beperkingen, netto huishoudinkomen, netto equivalent inkomen, gezondheidsgerelateerde uitgaven, premie ziektekostenverzekering, overige standaardziektelasten, specifieke uitgaven en overige uitgaven vanwege de gezondheid.

Indexziekte

Het begrip 'indexziekte' verwijst naar de geregistreerde medische diagnose (ICPC-code) die de huisarts heeft gerapporteerd. In geval van meerdere diagnoses voor chronische ziekten wordt conform Schellevis (1993) de oudste diagnose als indexziekte genomen. Vanwege de doorgaans kleine aantallen respondenten per diagnose zijn categorieën gemaakt van inhoudelijk samenhangende diagnoses. Voor de aandoeningen die niet voldoende frequent voorkomen in de steekproef en ook niet samengevoegd konden worden met een andere aandoening is de restcategorie 'overige aandoeningen' gemaakt. Van de gehandicapten die via de bevolkingsonderzoeken (AVO of WBO) instroomden is de huisartseninformatie niet altijd bekend. Bovendien hebben gehandicapten niet altijd een chronische ziekte. Deze twee groepen zijn samengevoegd in de categorie 'geen/onbekend'.

Aantal chronische aandoeningen

Het maximum aantal chronische aandoeningen dat door de huisarts bij een panellid kon worden aangegeven was vier. Voor dit rapport hebben we de aantallen diagnoses beperkt tot vier categorieën: geen/onbekend, één, twee, en drie of meer.

Aard van de beperkingen

Voor het vaststellen van de aard van de beperkingen is gebruik gemaakt van de SCP-beperkingenmaat (De Wit, 1997; De Klerk et al., 2006). Met deze vragenlijst kan worden vastgesteld of bij de respondent sprake is van motorische beperkingen, gehoor- of gezichtsbeperkingen. Voor dit onderzoek worden zes groepen onderscheiden: 1. mensen met geen of alleen lichte beperkingen ('niet gehandicapt'), 2. mensen met motorische beperkingen, 3. mensen met zintuiglijke (gehoor- en/of gezichts-)beperkingen, 4. mensen met zowel motorische als gezichtsbeperkingen, 5. mensen met zowel motorische als gehoorbeperkingen, en 6. mensen met motorische, gezichts- en gehoorbeperkingen. Voor elk type beperking geldt dat een respondent alleen tot de betreffende categorie gerekend wordt wanneer hij of zij matige of ernstige beperkingen op dit gebied rapporteert.

Ernst van de beperkingen

Voor een indeling in ernst van de beperkingen is eveneens de SCP-beperkingenmaat (De Wit, 1997; De Klerk et al., 2006) gebruikt. Onderscheiden worden: 1. mensen met geen of alleen lichte beperkingen ('niet gehandicapt'), 2. mensen met matige beperkingen en 3. mensen met ernstige beperkingen.

Netto huishoudinkomen

In de vragenlijst is gevraagd naar het netto maandinkomen in 2006 van het huishouden waartoe de persoon met een chronische ziekte of handicap behoort. Dit inkomen is omschreven als het inkomen uit arbeid, uitkering en/of vermogen na aftrek van verzekeringspremies² en loonbelasting. Het inkomen van alle gezinsleden moet bij elkaar worden opgeteld. Het inkomen van inwonende kinderen moet worden meegerekend voor zover zij dit aan het huishouden afdragen. Vakantiegeld wordt niet meegerekend, evenmin als een eventuele 'dertiende maand'. Andere inkomsten zoals kinderbijslag, huurtoeslag en incidentele giften zijn eveneens buiten beschouwing gelaten. Bij deze vraag kon uit 15 inkomenscategorieën worden gekozen.

Netto equivalent inkomen

Om een goede vergelijking tussen het inkomen van respondenten met verschillend samengestelde huishoudens mogelijk te maken is het netto huishoudinkomen omgezet in het zogenaamde netto equivalent inkomen. Aansluitend bij de berekening van het besteedbaar inkomen³ van het CBS is de premie voor de ziektekostenverzekering (voor zover deze niet door de werkgever wordt vergoed) van het huishoudinkomen afgetrokken. De eventuele zorgtoeslag en kinderbijslag zijn bij het inkomen opgeteld. Vervolgens is conform Van Agt et al. (1996) het huishoudinkomen omgezet naar een inkomen dat voor een eenpersoonshuishouden zou gelden. Hiervoor is een equivalentieschaal (Siermann et al., 2004) gebruikt, die ook door het CBS wordt gehanteerd bij de berekening van het gestandaardiseerd besteedbaar inkomen. Door de vergelijkbare berekeningswijze kan het netto equivalent inkomen van de NPCG-respondenten worden vergeleken met het gestandaardiseerd besteedbaar inkomen van de Nederlandse bevolking (www.cbs.nl/statline).

Gezondheidsgerelateerde uitgaven

Onder gezondheidsgerelateerde uitgaven worden hier verstaan: alle uitgaven die mensen zelf maken in verband met hun gezondheid en die niet op een andere wijze (AWBZ, ziektekostenverzekering, Wet voorzieningen gehandicapten, Bijzondere bijstand, uitkerende instantie) worden vergoed. We onderscheiden daarbij vier categorieën: premie ziektekostenverzekering, overige standaardziektekosten, specifieke uitgaven en overige uitgaven. Deze categorieën worden hierna toegelicht.

Premie ziektekostenverzekering

Ten aanzien van de premie van de ziektekostenverzekering is in de vragenlijst van april 2006 gevraagd naar de totale premie (nominale premie van de basisverzekering en eventuele premie voor aanvullende verzekeringen) die men zelf in 2006 van het netto inkomen betaalt. Daarnaast is gevraagd naar welke gezinsleden daarbij op de polis staan en of men, naast de basisverzekering, een aanvullende verzekering heeft. Ook is gevraagd of men van de werkgever een tegemoetkoming in de premie voor de zorgverzekering ontvangt en zo ja, hoe hoog die tegemoetkoming is. In dit rapport wordt de totale premie die men van het netto inkomen betaalt gerapporteerd⁴.

² Deze verzekeringspremies kunnen zijn: premies voor pensioenopbouw, ter aanvulling van het nabestaandenpensioen, als extra dekking tegen arbeidsongeschiktheid en werkloosheid. De werkgeversbijdrage voor de zorgverzekering (basisverzekering) maakt deel uit van het belastbaar inkomen, dus het inkomen waarover men inkomstenbelasting (loonbelasting) verschuldigd is.

³ De definitie van het besteedbaar inkomen van het CBS luidt als volgt: 'Het besteedbaar inkomen is gelijk aan het bruto inkomen verminderd met de betaalde overdrachten en de loon-, inkomsten- en vermogensbelasting. De betaalde overdrachten bestaan uit premies volksverzekeringen, premies werknemersverzekeringen, premies ziektekostenverzekeringen en andere overdrachten (zoals premies voor lijfrente en fiscaal aftrekbare echtscheidingsuitkeringen). Het besteedbaar inkomen bepaalt de vrije bestedingsruimte van een huishouden.'

⁴ Voor aftrek in het kader van de buitengewone uitgavenregeling (BU) 2006 komen op dit moment in aanmerking: 1. de premie voor de aanvullende verzekering, en 2. de inkomensafhankelijke bijdrage van de basisverzekering (wordt meestal door de werkgever of uitkerende instantie ingehouden). Over de aftrekbaarheid van de nominale premie van de basisverzekering in 2006 moet nog een beslissing worden genomen (in het kader van het wetsvoorstel Paarse Krokodil). Afhankelijk van het al of niet aftrekbaar zijn van de nominale premie, wordt de drempel die geldt voor aftrek van buitengewone uitgaven voor de BU 2006 aangepast.

Overige standaardziektekosten (excl. premie ziektekostenverzekering)

Standaardziektekosten betreffen de uitgaven in verband met de gezondheid die in principe iedereen kan hebben, zij het dat bepaalde uitgaven voor mensen met een chronische ziekte of handicap hoger kunnen zijn. In principe valt daar ook de premie voor de ziektekostenverzekering onder, maar die wordt hier apart geanalyseerd. In het vervolg van dit rapport zal de term 'standaardziektekosten' dan ook worden gebruikt voor alle standaardziektekosten behalve de ziektekostenpremie.

In het NPCG zijn als standaardziektekosten aangemerkt de eigen uitgaven aan: huisarts, specialist, tandarts, fysio-/oefentherapeut, overige paramedici en ziekenhuisopname. De standaardziektekosten zijn in principe aftrekbaar in het kader van de aftrekregeling voor buitengewone uitgaven (BU) van de Wet inkomstenbelasting. In de vragenlijst van april 2006 zijn de uitgaven aan standaardziektekosten in 2005 bevraagd.

Specifieke uitgaven

In dit onderzoek hebben we onder de specifieke uitgaven alle eigen uitgaven geschaard die in principe aftrekbaar zijn in het kader van de BU (zij het dat voor bepaalde kostenposten niet de werkelijke uitgaven, maar een forfaitair bedrag aftrekbaar is) én die meetellen voor de drempel van het chronisch-ziekenforfait (in 2005: € 311) en de vermenigvuldigingsfactor (in 2005: 0,65). In de vragenlijst van april 2006 zijn de specifieke uitgaven in 2005 bevraagd. De in het NPCG bevraagde specifieke uitgaven zijn: hulpmiddelen en aanpassingen (onderverdeeld in 17 categorieën, zie bijlage 2), geneesmiddelen op recept (inclusief alternatieve), geneesmiddelen zonder recept en verbandmiddelen⁵, vervoerskosten voor geneeskundige hulp, extra vervoerskosten sociaal vervoer, psychosociale zorg, eigen bijdrage thuiszorg (of: kosten voor eigen rekening in geval van een PGB), overige uitgaven aan gezinszorg of huishoudelijke hulp vanwege de gezondheid, eigen bijdrage tijdelijke opname in verpleeghuis of revalidatiecentrum, extra kosten voor voeding of dieet⁶, en extra kosten voor kleding en beddengoed⁷. Wellicht ten overvloede: in dit rapport worden de uitgaven aan deze kostenposten die chronisch zieken en gehandicapten werkelijk hebben gemaakt beschreven. Hierdoor kan een indruk worden verkregen van de toereikendheid van de forfaitaire bedragen die in het kader van de BU 2005 voor verschillende kostenposten worden gehanteerd.

Overige uitgaven

Het gaat hier om eigen uitgaven in verband met de gezondheid die in principe niet aftrekbaar zijn in het kader van de BU⁸. De in het NPCG bevraagde overige uitgaven zijn: de eigen uitgaven aan alternatieve behandelaars, maaltijdvoorzieningen ('Tafeltje Dekje'), extra energiekosten, attentiekosten (dat zijn de uitgaven die men maakt om af en toe iets terug te kunnen doen voor mensen die informele zorg verlenen) en overige kosten vanwege de gezondheid⁹. In de vragenlijst van april 2006 zijn de overige uitgaven in verband met de gezondheid in 2005 bevraagd.

1.6 Statistische analyse

De beschrijving van de onderzoeksgroep en de gegevens over de financiële positie in 2005/2006 zijn verkregen door middel van beschrijvende statistiek uitgevoerd met SPSS-11.5 voor Windows.

⁵ Deze twee kostenposten behoren in feite niet tot de specifieke uitgaven, maar daarvoor in de plaats kan wel een forfaitair bedrag voor 'huisapotheek' (à € 23 per persoon) worden opgevoerd.

⁶ Bij dieetkosten gaat het voor de BU om forfaitaire bedragen. Het moet gaan om een dieet op doktersvoorschrift dat voorkomt op de lijst van aftrekbare diëten.

⁷ Ook voor 'kleding en beddengoed' geldt binnen de BU een forfaitair bedrag.

⁸ Het chronisch-ziekenforfait is, evenals het arbeidsongeschiktheidsforfait en het ouderdomsforfait, bedoeld ter compensatie van dit soort overige uitgaven vanwege chronische ziekte of handicap. Een deel van deze uitgaven komt mogelijk ook in aanmerking voor vergoeding via de Bijzondere bijstand, bijvoorbeeld extra energiekosten of de extra uitgaven aan maaltijdvoorzieningen.

⁹ Een voorbeeld is een laserbehandeling van de ogen.

In paragraaf 1.4 is reeds de verhouding van chronisch zieken en gehandicapten in de populatie beschreven. Doordat deze subgroepen in ons panel op verschillende manieren geselecteerd zijn, komt de verhouding tussen chronisch zieken en gehandicapten in onze steekproef niet helemaal overeen met die in de algemene bevolking. Om hiervoor te corrigeren is een weegfactor berekend. Alle analyses zijn vervolgens op de gewogen onderzoeksgroep uitgevoerd.

Voorafgaand aan de SPSS-analyses zijn de data gecontroleerd en 'geschoond'. Daarbij viel op dat bij de gezondheidsgerelateerde uitgaven (behalve de premie voor de ziektekostenverzekering) telkens een vrij groot aantal mensen had aangegeven bepaalde kosten te hebben gemaakt, maar dan vervolgens niet het bijbehorende bedrag had ingevuld. Kennelijk is het voor deze mensen moeilijk om exacte bedragen te noemen. In deze gevallen is er niet voor gekozen om deze bedragen als missende waarden te behandelen, maar om het mediane bedrag berekend op basis van degenen die wel een bedrag voor de betreffende kostenpost invulden te imputeren¹⁰. Hierdoor wordt voorkomen dat een onderschatting plaatsvindt van het aantal mensen dat eigen uitgaven heeft gehad en van het gemiddelde bedrag aan gezondheidsgerelateerde uitgaven.

Ten aanzien van de uitgevoerde analyses moet worden opgemerkt dat het mogelijk is dat de hier gepresenteerde gegevens over 2005/2006 iets zullen afwijken van de resultaten over deze jaren die later in het rapport Kerngegevens Maatschappelijke situatie 2006 zullen worden gepresenteerd. Dit komt doordat voor de rapportage Kerngegevens analyses worden uitgevoerd waarbij de gegevens multivariaat (in samenhang met andere kenmerken) worden geanalyseerd. Bovendien worden bij de trendanalyses voor het rapport Kerngegevens de gegevens berekend voor een gestandaardiseerde populatie, zodat de resultaten over de verschillende jaren met elkaar kunnen worden vergeleken.

¹⁰ Ter verheldering: Mensen die op de vraag 'Heeft u hieraan eigen uitgaven gehad?' 'nee' antwoordden, kregen een bedrag van € 0 op de vervolgvraag naar het bijbehorende bedrag. Mensen die de eerste vraag niet hadden beantwoord (van wie we dus niet weten of ze al of niet eigen uitgaven hadden), kregen ook een missende waarde op de vervolgvraag naar het bedrag. Bij mensen die de eerste vraag met 'ja' hadden beantwoord (dus wel aangaven eigen uitgaven te hebben) maar geen bedrag hadden ingevuld, werd het mediane bedrag geïmputeerd.

2 INKOMENSSITUATIE

In dit hoofdstuk wordt de inkomenssituatie van mensen met een chronische ziekte of handicap in 2006 beschreven. Allereerst zal het huishoudinkomen worden beschreven, zowel de hoogte ervan als de voornaamste inkomensbron (paragraaf 2.1). Daarna komt het netto equivalent inkomen aan bod en zal gekeken worden naar de hoogte van dit inkomen voor verschillende subgroepen van mensen met een chronische ziekte of handicap (paragraaf 2.2).

2.1 Netto huishoudinkomen in 2006

Evenals voorgaande jaren, is in april gevraagd naar het netto maandinkomen van het huishouden waartoe het panellid behoort. Dit is de som van alle inkomens van alle personen uit het huishouden na aftrek van verzekeringspremies en loonbelasting (zie paragraaf 1.5 voor de operationalisatie van het begrip netto huishoudinkomen). In tabel 2.1 staat het netto maandinkomen van de huishoudens van de panelleden van 25 jaar en ouder (april/mei 2006), ingedeeld in 15 categorieën.

Tabel 2.1: Netto maandinkomen van het huishouden in 2006 (N=2.292)

	%		%
Minder dan € 850	7	€ 1.900 – 2.100	7
€ 850 – 1.000	13	€ 2.100 – 2.300	6
€ 1.000 – 1.150	7	€ 2.300 – 2.500	4
€ 1.150 – 1.300	10	€ 2.500 – 2.700	4
€ 1.300 – 1.450	8	€ 2.700 – 2.900	3
€ 1.450 – 1.600	7	€ 2.900 – 3.100	3
€ 1.600 – 1.750	7	€ 3.100 – 3.300	2
€ 1.750 – 1.900	6	Meer dan € 3.300	6

Tabel 2.1 laat zien dat 27% van de huishoudens van mensen met een chronische ziekte of handicap een netto maandinkomen heeft dat onder of op het sociaal minimum ligt voor gehuwden of ongehuwd samenwonenden jonger dan 65 jaar (€ 1.149, excl. vakantie-uitkering). Zeven procent heeft zelfs een netto maandinkomen beneden € 850, en 10% tussen € 1.150 en 1.300. Dit betekent dat 37% van alle mensen met een chronische ziekte of handicap een netto huishoudinkomen heeft van minder dan € 1.300 per maand. Niettemin komen ook zeer hoge huishoudinkomens voor. Daarbij moet worden opgemerkt dat het in die gevallen meestal niet gaat om het inkomen van de chronisch zieke of gehandicapte zelf (zie tabel 2.2).

In tabel 2.2 staat vermeld wat de voornaamste bron van het huishoudinkomen van mensen met een chronische ziekte of handicap is. De tabel laat bovendien zien welk deel van de mensen met een chronische ziekte of handicap daarbij hoofdkostwinner is. Dit gegeven is belangrijk, omdat het laat zien in hoeverre het huishouden afhankelijk is van het inkomen van de chronisch zieke of gehandicapte zelf. Het geeft dus een indicatie van de kwetsbaarheid van het huishoudinkomen.

Tabel 2.2: Voornaamste inkomensbron van het huishouden in 2006 en het percentage mensen met een chronische ziekte of handicap dat daarbij hoofdkostwinner is (N=2.231)

	Voornaamste inkomensbron van het huishouden	Chronisch zieke of gehandicapte is hoofdkostwinner
Loon of salaris	28% →	40%
Winst uit eigen onderneming / vrij beroep	4% →	31%
Inkomen uit vermogen / lijfrente	1% →	62%
Pensioen of VUT-uitkering	15% →	61%
Arbeidsongeschiktheidsuitkering	11% →	86%
AOW-uitkering	36% →	71%
Nabestaandenuitkering	1% →	97%
Werkloosheidsuitkering, wachtgeld	1% →	72%
Bijstandsuitkering	3% →	95%
Studiefinanciering, ouderlijke bijdrage, alimentatie	0% →	-
Totaal	100%	

Voor ruim een derde van de totale groep mensen met een chronische ziekte of handicap vormt AOW de belangrijkste bron van het huishoudinkomen. In bijna driekwart van de gevallen beschouwt men zichzelf daarbij als hoofdkostwinner. Bijna een derde van de panelleden leeft (hoofdzakelijk) van inkomen uit betaald werk (loon, salaris of winst uit eigen onderneming of een vrij beroep), maar in de meeste gevallen betreft dat niet het inkomen van de chronisch zieke of gehandicapte zelf.

2.2 Netto equivalent inkomen in 2006

Om de inkomenspositie van verschillende groepen mensen met een chronische ziekte of handicap te kunnen vergelijken, is het nodig om bij de hoogte van het inkomen rekening te houden met de samenstelling van het huishouden waarvan de chronisch zieke of gehandicapte deel uitmaakt. Vanwege de schaalvoordelen die leden binnen één huishouden genieten, wordt het huishoudinkomen met behulp van een equivalentiefactor omgerekend naar het inkomen dat voor een éénpersoonshuishouden zou gelden. Deze berekeningswijze wordt algemeen toegepast in CBS-statistieken.

Voor de berekening is uitgegaan van het netto maandinkomen van het huishouden. Bij dit inkomen is vervolgens de ontvangen kinderbijslag (voor kinderen jonger dan 18 jaar) opgeteld. De premie van de ziektekostenverzekering – voor zover deze niet door de werkgever wordt vergoed – is van het inkomen afgetrokken. De eventueel ontvangen zorgtoeslag is weer bij het inkomen opgeteld. Dit gecorrigeerde inkomen is tenslotte gedeeld door een equivalentiefactor (Siermann et al., 2004). In deze berekening zijn iets andere (recentere) equivalentiefactoren gebruikt dan in de berekening van het netto equivalent inkomen van 2005 (in het vorige interim-rapport). Om te beoordelen of hierdoor verschillen ontstaan in het netto equivalent inkomen (NEI), hebben we het NEI van 2006 met zowel de oude als de nieuwe equivalentiefactor berekend. Het NEI bleek met de nieuwe berekening gemiddeld €14,68 hoger vergeleken met het op de oude factor gebaseerde NEI, met een 95%-betrouwbaarheidsinterval van € 13,40 - € 15,96.

Tabel 2.3 laat de gemiddelden (incl. 95%-betrouwbaarheidsintervallen) zien van het NEI van subgroepen mensen met een chronische ziekte of handicap in 2006. Het NEI van chronisch zieken en gehandicapten bedraagt gemiddeld € 1.252 per maand. Dit bedrag is flink lager dan dat van de algemene bevolking: de meest recente (voorlopige) gegevens van het CBS over 2004 (www.cbs.nl) laten zien dat het vergelijkbare gemiddeld gestandaardiseerd besteedbaar inkomen van de algemene bevolking in dat jaar op € 1.658 per maand lag. Voor 2005 en 2006 heeft het CBS nog geen gegevens beschikbaar.

Met name de groepen met een lage opleiding, alleenstaanden jonger dan 65 jaar (en dan vooral alleenstaanden met kinderen) en de groepen die AOW of een (arbeidsongeschikt-

heids-)uitkering als voornaamste inkomensbron van het huishouden hebben, hebben gemiddeld weinig te besteden (minder dan € 1.100 per maand). Daarnaast valt op dat het type chronische aandoening waaraan men lijdt weinig verschil maakt voor de hoogte van het gemiddelde NEI. Wel wordt duidelijk dat mensen met ernstiger of multiple beperkingen maandelijks weinig te besteden hebben. Ook hogere gemiddelde inkomens komen voor, en wel onder de hoger opgeleiden en degenen die een pensioen of vermogen als voornaamste bron van het huishoudinkomen hebben.

In bijlage 3 is tabel 2.3 opnieuw weergegeven, maar nu alleen gebaseerd op de gegevens van de chronisch zieke panelleden. Bijlage 4 bevat dezelfde informatie van de gehandicapte panelleden. Een in het oog springend verschil tussen beide groepen is dat gehandicapten gemiddeld een beduidend lager NEI hebben dan chronisch zieken.

Tabel 2.3: Netto equivalent inkomen (NEI)¹¹ per maand in euro's van (subgroepen van) chronisch zieken en gehandicapten; gemiddelden en 95%-betrouwbaarheidsintervallen

	N	Gemiddeld bedrag	95%-BI
Totale groep	1.846	1.252	1.230-1.274
Sekse			
- mannen	689	1.320	1.282-1.359
- vrouwen	1.157	1.211	1.186-1.237
Leeftijd			
- 25 t/m 44 jaar	224	1.293	1.236-1.349
- 45 t/m 64 jaar	811	1.237	1.203-1.271
- 65 jaar en ouder	811	1.256	1.224-1.288
Opleiding			
- geen, lagere school, LBO	802	1.063	1.040-1.086
- (M)ULO, MAVO, drie jaar HBS	327	1.291	1.239-1.343
- MBO	247	1.308	1.249-1.367
- HBS, HAVO, VWO, MMS	127	1.471	1.385-1.557
- HBO, universitair onderwijs	266	1.603	1.538-1.669
Samenstelling huishouden			
- alleenstaand 65-	229	1.128	1.066-1.191
- alleenstaand 65+	363	1.210	1.162-1.258
- paar 65-	710	1.324	1.289-1.358
- paar 65+	408	1.323	1.278-1.367
- alleenstaand 65- met kinderen	58	898	805-991
Voornaamste inkomensbron (huishouden)			
- betaalde baan	529	1.410	1.370-1.450
- pensioen / vermogen	299	1.652	1.595-1.710
- AOW	598	1.038	1.017-1.059
- arbeidsongeschiktheidsuitkering	194	975	933-1.017
- andere uitkering	98	894	815-973
Arbeidsongeschikt verklaard (<65 jr)			
- niet arbeidsongeschikt verklaard	592	1.305	1.266-1.344
- minder dan 35% arbeidsongeschikt	45	1.173	1.054-1.293
- 35 tot 80% arbeidsongeschikt	101	1.307	1.205-1.409
- 80 – 100% arbeidsongeschikt	302	1.142	1.092-1.193

¹¹NB: het NEI is berekend op basis van een recentere formule van de equivalentiefactor dan in het rapport 'Financiële positie van chronisch zieken en gehandicapten 2004/2005'. Gemiddeld is het NEI berekend met de nieuwe equivalentiefactoren € 14,68 per maand hoger in vergelijking met het NEI gebaseerd op de 'oude' equivalentiefactoren.

Tabel 2.3: vervolg

	N	Gemiddeld bedrag	95%-BI
Indexziekte			
- ischemische hartziekten	89	1.261	1.149-1.373
- hypertensie	70	1.206	1.101-1.311
- overig hartvaatstelsel	103	1.242	1.151-1.333
- kanker	55	1.303	1.200-1.406
- astma	103	1.224	1.141-1.307
- COPD	74	1.225	1.112-1.338
- diabetes	185	1.287	1.215-1.360
- schildklieraandoening	58	1.270	1.161-1.379
- reumatische aandoeningen	141	1.261	1.180-1.342
- overig bewegingsapparaat	143	1.211	1.137-1.285
- neurologische aandoening	104	1.320	1.220-1.419
- spijsverteringsstelsel	65	1.333	1.213-1.453
- huidaandoeningen	56	1.362	1.226-1.498
- andere chronische aandoening	155	1.284	1.209-1.359
- geen / onbekend	446	1.205	1.161-1.249
Aantal chronische aandoeningen			
- geen/onbekend	442	1.205	1.161-1.250
- een aandoening	713	1.320	1.284-1.357
- twee aandoeningen	359	1.257	1.209-1.305
- drie of meer aandoeningen	332	1.162	1.117-1.208
Aard van de beperkingen			
- geen of lichte beperkingen	690	1.351	1.316-1.387
- alleen motorisch	838	1.212	1.181-1.244
- alleen zintuiglijk (zicht en/of hoor)	32	1.498	1.263-1.734
- motorisch + zicht	95	1.044	968-1.119
- motorisch + hoor	111	1.163	1.072-1.254
- motorisch + zicht + hoor	29	955	834-1.077
Ernst van de beperkingen			
- geen of lichte beperkingen	690	1.351	1.316-1.387
- matige beperkingen	728	1.233	1.198-1.267
- ernstige beperkingen	363	1.108	1.065-1.152

3 GEZONDHEIDSGERELATEERDE UITGAVEN

In dit hoofdstuk staan de gezondheidsgerelateerde uitgaven van mensen met een chronische ziekte of handicap centraal. Achtereenvolgens worden besproken: de premie voor de ziektekostenverzekering in 2006 (paragraaf 3.1) en de overige standaardziektekosten, specifieke uitgaven en overige uitgaven in verband met de gezondheid die mensen met een chronische ziekte of handicap in 2005 hadden (paragraaf 3.2).

3.1 Premie ziektekostenverzekering in 2006

Tabel 3.1 laat zien wat de gemiddelde jaarpremie was die mensen met een chronische ziekte of handicap in 2006 voor hun ziektekostenverzekering van hun netto inkomen betaalden. Het inkomensafhankelijke deel, dat meestal door de werkgever of de uitkerende instantie aan de overheid wordt afgedragen, blijft hier dus buiten beschouwing.

Tabel 3.1: Van het netto inkomen betaalde premie per jaar voor de ziektekostenverzekering in 2006, gemiddelde bedragen in euro's en 95%-betrouwbaarheidsintervallen

	Eén volwassene op de polis			Meer dan één volwassene op de polis		
	N	Gemid.	95% BI	N	Gemid.	95% BI
Premie betaald van netto inkomen						
Alleen basisverzekering	74	1.099	1.054-1.143	50	1.977	1.795-2.158
Basis- en aanvullende verzekering	1.156	1.345	1.327-1.362	830	2.332	2.280-2.384

Tabel 3.1 laat allereerst zien dat vrijwel alle mensen met een chronische ziekte of handicap een aanvullende verzekering, naast hun basisverzekering, hebben afgesloten (zie de N in de tabel). Tevens dient te worden opgemerkt dat vrijwel iedereen (93%) in 2006 gekozen heeft voor een basisverzekering zonder eigen risico (niet in de tabel). Mensen die alleen een basisverzekering hebben afgesloten betalen in 2006 gemiddeld € 1.100 (nominale premie) voor hun ziektekostenverzekering, wanneer zij als enige volwassene op de polis staan. Bij een gezamenlijke polis (met een andere volwassene, meestal de partner) betalen deze mensen gemiddeld bijna € 2.000 per jaar van hun netto inkomen. Met een aanvullende verzekering erbij liggen de bedragen gemiddeld ruim € 300 hoger.

3.2 Overige gezondheidsgerelateerde uitgaven in 2005

In deze paragraaf geven we eerst een overzicht van de gezondheidsgerelateerde uitgaven (excl. premie ziektekostenverzekering) per kostenpost, die mensen met een chronische ziekte of handicap in 2005 hadden. In tabel 3.2 zijn deze geordend naar de in dit rapport gebruikte hoofdcategorieën, waardoor een beter zicht ontstaat op de uitgaven die in het kader van de BU 2005 wel en niet aftrekbaar zijn. De tabel laat zien welk percentage van de mensen met een chronische ziekte of handicap aangeeft eigen uitgaven aan de verschillende kostenposten te hebben gehad en het gemiddelde bedrag dat dan voor de betreffende kostenpost werd uitgegeven.

Tabel 3.2: Percentage mensen met een chronische ziekte of handicap dat aangeeft gezondheidsgerelateerde uitgaven in 2005 te hebben gehad en het gemiddelde bedrag in euro's (incl. 95%-betrouwbaarheidsinterval) dat dan werd uitgegeven

	N	Kosten gemaakt: ja		Gemiddeld bedrag	95%-BI
		n	%		
Standaardziektekosten					
- huisarts	2.200	339	15 →	132	113-151
- specialist	2.154	232	11 →	228	179-277
- tandarts	2.168	942	44 →	203	179-228
- fysio-/oefentherapeut	2.110	207	10 →	232	199-265
- diëtist, ergotherapeut, logopedist, etc.	2.096	218	10 →	131	111-152
- ziekenhuisopname	2.092	77	4 →	266	93-440
Specifieke uitgaven					
- hulpmiddelen en aanpassingen (afzonderlijk bevroegd)	2.431	1.225	50 →	590	528-652
- geneesmiddelen op recept	2.116	581	27 →	140	119-161
- alternatieve geneesmiddelen op recept	2.040	173	9 →	148	114-182
- geneesmiddelen zonder recept ¹	2.103	860	41 →	92	83-101
- verbandmiddelen ¹	2.044	299	15 →	44	36-52
- vervoerskosten voor geneeskundige hulp	2.137	788	37 →	157	144-170
- vervoerskosten sociaal vervoer	2.188	304	14 →	192	166-218
- (ambulante) psychosociale zorg ²	2.064	48	2 →	349	195-503
- eigen bijdrage thuiszorg	2.033	429	21 →	537	477-598
- kosten voor eigen rekening, indien PGB	2.184	145	7 →	849	636-1.062
- overige uitgaven gezinszorg/ huishoudelijke hulp vanwege gezondheid	2.164	216	10 →	714	639-790
- eigen bijdrage tijdelijke opname in verpleeghuis of revalidatiecentrum	2.082	31	2 →	266	128-404
- extra kosten voeding of dieet	2.177	247	11 →	365	319-411
- extra kosten kleding en beddengoed	2.171	190	9 →	327	269-385
Overige uitgaven					
- alternatieve behandelaars	2.093	196	9 →	268	230-305
- maaltijdvoorziening 'Tafeltje Dekje'	2.179	71	3 →	755	583-926
- extra energiekosten	2.164	296	14 →	211	194-228
- attentiekosten	2.198	658	30 →	101	90-111
- overige kosten	2.208	260	12 →	356	278-433
Totale kosten (excl. premies)³	2.373	2.105	89 →	1.121	1.042-1.200

¹ In feite worden geneesmiddelen zonder recept niet tot de specifieke uitgaven gerekend; in plaats daarvan kan men een forfaitair bedrag voor huisapotheek (€ 23 per persoon per jaar) bij de specifieke uitgaven opvoeren. Verbandmiddelen, zoals gevraagd in de vragenlijst van het NPCG, vallen belastingtechnisch onder de kosten voor huisapotheek en onder de uitgaven aan hulpmiddelen.

² Deze kostenpost was in het vorige interim-rapport (Financiële situatie van chronisch zieken en gehandicapten 2004/2005) onder de overige uitgaven geschaard.

³ Het percentage mensen dat aangeeft eigen uitgaven te hebben gehad en het gemiddelde bedrag daarbij zijn voor het totaalbedrag berekend over alle genoemde kostenposten met inbegrip van de kosten berekend over de afzonderlijk bevroegde hulpmiddelen en aanpassingen.

Uit tabel 3.2 blijkt dat de meest voorkomende kostenposten van mensen met een chronische ziekte of handicap in 2005 hulpmiddelen/aanpassingen (50%), de tandarts (44%), geneesmiddelen zonder recept (41%) en vervoerskosten voor geneeskundige hulp (37%) betreffen. Wat de tandarts en de geneesmiddelen zonder recept betreft zal hier niet veel verschil zijn met het niet-chronisch zieke/niet-gehandicapte deel van de bevolking. Dat geldt echter niet voor de uitgaven aan hulpmiddelen en aanpassingen. Behalve dat de helft van de mensen met een chronische ziekte of handicap in 2005 uitgaven aan hulpmiddelen en

aanpassingen had, gaat het in dat geval ook nog om relatief hoge uitgaven (gemiddeld bedrag van bijna € 600). Voor alle duidelijkheid: dit bedrag is dus berekend over degenen die aangaven eigen uitgaven aan hulpmiddelen en aanpassingen te hebben gehad, dus niet over de totale onderzoeksgroep. Andere veel voorkomende eigen uitgaven van chronisch zieken en gehandicapten in 2005 zijn: attentiekosten (30%), uitgaven aan geneesmiddelen op recept (27%) en de eigen bijdrage voor thuiszorg (21%; daarnaast nog 7% met kosten voor eigen rekening bij een PGB).

Hoge kostenposten zijn - indien men daaraan uitgeven heeft - vooral de eigen uitgaven aan thuiszorg (eigen bijdrage of kosten voor eigen rekening bij een PGB) of andere vormen van gezinszorg of huishoudelijke hulp, maaltijdvoorzieningen zoals 'Tafeltje Dekje' en de reeds genoemde uitgaven aan hulpmiddelen en aanpassingen. De uitgaven aan maaltijdvoorzieningen vervangen uiteraard wel een deel van de normale uitgaven aan voeding. In bijlage 8 staat tabel 3.2 opnieuw, maar nu met een spreiding van de bedragen in categorieën (in plaats van de gemiddelde bedragen).

Over alle kostenposten tezamen blijkt dat 89% van de mensen met een chronische ziekte of handicap in 2005 eigen uitgaven in verband met de gezondheid had. Dit percentage is vergelijkbaar met dat van vorig jaar (Pannekeet-Helsen & Rijken, 2005). Het gemiddelde bedrag dat deze mensen vanwege hun gezondheid kwijt waren (exclusief premie ziektekostenverzekering) bedroeg in 2005 € 1.121. In 2004 lag het gemiddelde op € 925 (Pannekeet-Helsen & Rijken, 2005).

Op basis van de in tabel 3.2 gepresenteerde percentages en bedragen zijn enkele ge-aggregeerde variabelen gemaakt, zodat kan worden nagegaan welk deel van de mensen met een chronische ziekte of handicap in 2005 standaardziektekosten (excl. premie ziektekostenverzekering), specifieke uitgaven en overige uitgaven heeft gehad.

Tabel 3.3 laat de bevindingen zien. Uit de tabel blijkt dat bijna 80% van de mensen met een chronische ziekte of handicap in 2005 specifieke uitgaven had. Daarbij ging het om een gemiddeld bedrag (over degenen die eigen uitgaven hieraan hadden) van bijna € 700. Ruim de helft (55%) van de mensen met een chronische ziekte of handicap heeft naast de ziektekostenpremie, die zoals uit tabel 3.1 duidelijk werd het grootste deel daarvan uitmaakt, nog andere standaardziektekosten. Tenslotte heeft bijna de helft (48%) van de mensen met een chronische ziekte of handicap nog andere gezondheidsgerelateerde uitgaven.

Tabel 3.3: Standaardziektekosten, specifieke uitgaven en overige uitgaven van mensen met een chronische ziekte of handicap; percentage dat aangeeft deze uitgaven in 2005 te hebben gehad en het gemiddelde bedrag in € (incl. 95%-betrouwbaarheidsinterval) dat dan werd uitgegeven

	N	Kosten gemaakt: ja			Gemiddeld	
		n	%		bedrag	95%-BI
Standaardziektekosten (excl. premie)	2.164	1.197	55	→	323	292-354
Specifieke uitgaven	2.199	1.742	79	→	696	640-751
Overige uitgaven	2.137	1.014	48	→	322	292-352

De informatie van tabel 3.3 is ook afzonderlijk berekend voor chronisch zieken en gehandicapten. De resultaten daarvan staan in de bijlagen 5 en 6. Het belangrijkste verschil tussen deze twee groepen is dat gehandicapten vaker specifieke en overige gezondheidsgerelateerde eigen uitgaven hebben dan chronisch zieken. In het geval van specifieke uitgaven is het gemiddelde bedrag dat men daaraan kwijt is onder gehandicapten bovendien flink hoger.

Omdat de hoogte van de specifieke uitgaven bepalend is voor de mate waarin men gecompenseerd kan worden via de BU, is bovendien gekeken naar de spreiding van de specifieke uitgaven van mensen met een chronische ziekte of handicap. Belangrijk daarbij is of men in 2005 specifieke uitgaven van meer dan € 311 had. In dat geval kan men in

aanmerking komen voor het chronisch-ziekenforfait en de vermenigvuldigingsfactor van 0,65 over de gemaakte specifieke uitgaven. Bijlage 7 laat zien dat ruim de helft (52%) van de mensen met een chronische ziekte of handicap die in 2005 specifieke uitgaven hadden daaraan meer dan € 300 kwijt was; 39% had zelfs specifieke uitgaven van meer dan € 500. In de nu volgende tabellen 3.4, 3.5 en 3.6 worden opnieuw respectievelijk de standaardziektelasten (excl. premie), de specifieke uitgaven en de overige uitgaven weergegeven, maar nu voor verschillende subgroepen.

Tabel 3.4 heeft betrekking op de standaardziektelasten. Deze tabel laat zien welke subgroepen het vaakst standaardziektelasten hebben en welk bedrag zij dan gemiddeld hieraan uitgeven. De tabel laat zien dat mensen met een chronische ziekte of handicap die jonger zijn dan 45 jaar, hoger zijn opgeleid of een hoog netto huishoudinkomen hebben vaker standaardziektelasten zelf hebben moeten betalen. Hierbij speelt de wijze van verzekeren (keuzes voor wel of niet een eigen risico en de omvang van het verzekerde pakket) een rol en waarschijnlijk ook verschillen in zorgconsumptie.

Tabel 3.4 laat daarnaast zien dat de gezondheidsgerelateerde kenmerken van de respondenten, bijvoorbeeld de aard van hun chronische ziekte of de ernst van hun beperkingen, weinig verschil maken voor het al of niet hebben van standaardziektelasten in 2005. Een uitschieter is de bevinding dat een wat groter deel van de mensen met een chronische spijsverteringsziekte (72%) standaardziektelasten heeft gemaakt. Het aantal respondenten met een chronische spijsverteringsziekte is echter gering, waardoor we deze bevinding niet inhoudelijk interpreteren. Het hoge percentage gevonden bij deze diagnosegroep werd bovendien in voorgaande jaren niet aangetroffen (Rijken, 2004; Pannekeet-Helsen & Rijken, 2005).

Tabel 3.4: Standaardziektelasten (excl. premie ziektekostenverzekering) van mensen met een chronische ziekte of handicap; percentage dat aangeeft deze uitgaven in 2005 te hebben gehad en het gemiddelde bedrag in euro's (incl. 95%-betrouwbaarheidsinterval) dat dan werd uitgegeven

	N	Kosten gemaakt: ja			Bedrag	
		n	%		Gemid.	95%-BI
Sekse						
- mannen	811	441	54	→	393	327-459
- vrouwen	1.353	756	56	→	282	252-312
Leeftijd						
- 25 – 44 jaar	278	194	70	→	308	255-361
- 45 – 64 jaar	958	556	58	→	346	298-394
- 65 jaar en ouder	928	447	48	→	301	249-354
Opleiding						
- geen, lagere school, LBO	935	425	46	→	290	239-341
- (M)ULO, MAVO, drie jaar HBS	394	225	57	→	245	206-284
- MBO	306	194	64	→	343	252-434
- HBS, HAVO, VWO, MMS	140	90	64	→	376	270-483
- HBO, universitair onderwijs	308	221	72	→	399	323-476
Samenstelling huishouden						
- alleenstaand 65-	250	152	61	→	344	245-441
- alleenstaand 65+	383	159	42	→	276	218-334
- met partner 65-	866	526	61	→	343	298-389
- met partner 65+	501	277	55	→	319	240-398
- alleenstaand met kinderen	77	43	56	→	263	175-350
Voornaamste inkomensbron (huishouden)						
- betaalde baan	670	414	62	→	336	284-389
- pensioen, vermogen	338	224	66	→	309	261-357
- AOW	667	285	43	→	291	216-365
- arbeidsongeschiktheidsuitkering	215	125	58	→	332	246-418
- andere uitkering	110	53	49	→	315	215-415

Tabel 3.4: vervolg

	Kosten gemaakt: ja			Bedrag	
	N	n	%	Gemid.	95%-BI
Netto huishoudinkomen					
- minder dan 850	137	72	52 →	250	181-319
- 850 – 1.450	723	326	45 →	284	219-350
- 1.450 – 1.900	435	247	57 →	337	264-411
- 1.900 – 2.300	186	291	64 →	306	230-382
- 2.300 – 2.700	176	112	63 →	312	243-382
- 2.700 – 3.300	183	118	65 →	369	290-449
- meer dan 3.300	124	87	71 →	462	303-621
Arbeidsongeschikt verklaard (<65 jr)					
- niet arbeidsongeschikt verklaard	732	443	61 →	326	280-372
- minder dan 35% arbeidsongeschikt	50	33	66 →	421	226-617
- 35 tot 80% arbeidsongeschikt	108	67	62 →	306	235-378
- 80 – 100% arbeidsongeschikt	348	205	59 →	334	252-416
Indexziekte (oudste diagnose)					
- ischemische hartziekten	99	54	54 →	432	138-725
- hypertensie	76	28	37 →	448	26-871
- overig hartvaatstelsel	114	53	46 →	256	186-326
- kanker	62	35	56 →	362	188-535
- astma	125	78	62 →	237	158-316
- COPD	89	49	55 →	418	117-718
- diabetes	219	101	46 →	325	223-427
- schildklieraandoening	69	35	52 →	267	145-390
- reumatische aandoeningen	174	101	58 →	248	193-303
- overig bewegingsapparaat	169	84	50 →	285	216-353
- neurologische aandoening	125	66	53 →	384	193-575
- spijsverteringsstelsel	79	57	72 →	286	204-367
- huidaandoeningen	65	37	57 →	334	170-498
- andere chronische aandoening	186	100	54 →	325	240-411
- geen / onbekend	514	320	62 →	337	287-388
Aantal chronische aandoeningen					
- geen/onbekend	509	317	62 →	335	285-386
- een	868	493	57 →	310	260-361
- twee	424	213	50 →	344	261-427
- drie of meer	362	174	48 →	309	229-389
Ernst van de beperkingen					
- geen of lichte beperkingen	825	459	56 →	335	278-393
- matige beperkingen	841	482	57 →	305	264-346
- ernstige beperkingen	415	206	50 →	315	255-375
Aard van de beperkingen					
- geen of lichte beperkingen	825	459	56 →	335	278-393
- alleen motorisch	952	527	55 →	327	286-369
- alleen zintuiglijk (zicht of hoor)	40	21	52 →	- ¹	
- motorisch + zicht	109	52	47 →	248	173-323
- motorisch + hoor	136	76	56 →	247	163-330
- motorisch + zicht + hoor	35	21	60 →	- ¹	

¹Niet berekend (n < 25)

In tabel 3.5 zijn de specifieke uitgaven van groepen mensen met een chronische ziekte of handicap weergegeven. Het beeld van tabel 3.5 verschilt sterk van dat van tabel 3.4. Allereerst valt op dat over het geheel genomen hogere percentages mensen met specifieke uitgaven worden gevonden en ook dat het in dat geval om gemiddeld hogere bedragen gaat. Wat de sociaal-demografische kenmerken betreft, komt naar voren dat alleenstaanden, mensen die moeten rondkomen van een arbeidsongeschiktheidsuitkering en mensen met

een laag inkomen vaker specifieke uitgaven hebben. At de specifieke uitgaven van alleenstaanden betreft: mogelijk hebben alleenstaanden vaker uitgaven aan thuiszorg dan samenwonenden, omdat zij geen gebruikelijke zorg (van gezinsleden) ontvangen.

Ten aanzien van de gezondheidsgerelateerde kenmerken laat tabel 3.5 zien dat vooral mensen met chronische aandoeningen van het bewegingsapparaat vaker specifieke uitgaven hebben. Daarnaast betreft het mensen met meerdere chronische aandoeningen en mensen met ernstiger beperkingen of motorische beperkingen, al dan niet in combinatie met zintuiglijke beperkingen¹². Van de mensen met ernstige beperkingen rapporteert meer dan 90% specifieke uitgaven te hebben gehad. Ook de hoogte van deze uitgaven verschilt naar aard en ernst van de beperkingen. Hogere gemiddelde bedragen zijn gevonden bij de groepen met ernstiger beperkingen en bij de groepen met motorische beperkingen of met combinaties van motorische en zintuiglijke beperkingen.

Tabel 3.5: Specifieke uitgaven van mensen met een chronische ziekte of handicap; percentage dat aangeeft deze uitgaven in 2005 te hebben gehad en het gemiddelde bedrag in euro's (incl. 95%-betrouwbaarheidsinterval) dat dan werd uitgegeven

	N	Kosten gemaakt: ja			Bedrag	
		n	%		Gemid.	95%-BI
Sekse						
- mannen	804	581	72	→	667	557-777
- vrouwen	1.394	1161	83	→	710	647-773
Leeftijd						
- 25 – 44 jaar	279	225	81	→	545	411-680
- 45 – 64 jaar	952	722	76	→	751	640-862
- 65 jaar en ouder	968	796	82	→	688	630-745
Opleiding						
- geen, lagere school, LBO	963	753	78	→	663	576-751
- (M)ULO, MAVO, drie jaar HBS	398	312	78	→	664	509-819
- MBO	303	238	78	→	686	560-811
- HBS, HAVO, VWO, MMS	139	113	81	→	781	562-1.000
- HBO, universitair onderwijs	307	249	81	→	790	655-925
Samenstelling huishouden						
- alleenstaand 65-	252	215	85	→	801	611-990
- alleenstaand 65+	423	376	89	→	705	624-786
- met partner 65-	859	640	75	→	690	573-806
- met partner 65+	497	384	77	→	673	585-760
- alleenstaand met kinderen	77	63	82	→	549	388-711
Voornaamste inkomensbron (huishouden)						
- betaalde baan	659	485	74	→	670	542-798
- pensioen, vermogen	336	262	78	→	783	662-904
- AOW	701	587	84	→	615	553-676
- arbeidsongeschiktheidsuitkering	219	190	87	→	863	692-1.033
- andere uitkering	115	90	78	→	609	445-773

¹² Opgemerkt moet worden dat ook een relatief groot deel van de groep mensen waarvan de aard en het aantal chronische aandoeningen onbekend is specifieke uitgaven heeft. Dit zijn mensen die via het AVO of het WBO zijn geselecteerd op basis van hun (zelfgerapporteerde) beperkingen en van wie de huisarts geen gegevens heeft verstrekt over de aanwezigheid van chronische ziekten. In die gevallen betreft het altijd mensen die matige of ernstige fysieke beperkingen hebben.

Tabel 3.5: vervolg

	Kosten gemaakt: ja			Bedrag	
	N	n	%	Gemid.	95%-BI
Netto huishoudinkomen					
- minder dan 850	139	119	86 →	569	445-693
- 850 – 1450	759	630	83 →	610	552-669
- 1450 – 1900	438	348	79 →	699	606-793
- 1900 - 2300	285	226	79 →	784	605-963
- 2300 – 2700	173	119	69 →	740	605-963
- 2700 – 3300	182	134	74 →	1.003	630-1.377
- meer dan 3300	126	90	72 →	685	427-943
Arbeidsongeschikt verklaard (<65 jr)					
- niet arbeidsongeschikt verklaard	717	516	72 →	465	409-521
- minder dan 35% arbeidsongeschikt	49	36	74 →	1.012	13-2.010
- 35 tot 80% arbeidsongeschikt	106	87	82 →	934	399-1.469
- 80 – 100% arbeidsongeschikt	357	312	88 →	952	793-1.111
Indexziekte (oudste diagnose)					
- ischemische hartziekten	99	76	76 →	691	521-861
- hypertensie	83	61	73 →	858	408-1.308
- overig hart vaatstelsel	118	91	76 →	680	485-875
- kanker	60	50	82 →	712	454-969
- astma	130	98	75 →	403	301-504
- COPD	88	67	76 →	668	462-874
- diabetes	217	162	75 →	593	450-735
- schildklieraandoening	66	45	69 →	463	283-644
- reumatische aandoeningen	173	148	86 →	876	543-808
- overig bewegingsapparaat	178	148	86 →	875	505-1.244
- neurologische aandoening	122	99	81 →	905	616-1.194
- spijsverteringsstelsel	78	61	78 →	693	441-945
- huidaandoeningen	66	45	69 →	425	282-568
- andere chronische aandoening	245	189	77 →	567	460-674
- geen / onbekend	532	461	87 →	778	657-899
Aantal chronische aandoeningen					
- geen/onbekend	527	456	87 →	774	652-895
- een	848	620	73 →	606	527-685
- twee	434	336	78 →	653	533-774
- drie of meer	390	330	85 →	798	652-945
Ernst van de beperkingen					
- geen of lichte beperkingen	799	519	65 →	350	308-392
- matige beperkingen	867	741	86 →	689	621-757
- ernstige beperkingen	459	424	93 →	1.157	977-1.338
Aard van de beperkingen					
- geen of lichte beperkingen	799	519	65 →	350	308-392
- alleen motorisch	1.003	878	88 →	853	757-948
- alleen zintuiglijk (zicht of hoor)	36	27	75 →	639	342-937
- motorisch + zicht	120	105	88 →	714	581-846
- motorisch + hoor	143	129	91 →	1.049	782-1.315
- motorisch + zicht + hoor	38	34	89 →	953	639-1.268

Tenslotte worden in tabel 3.6 de overige uitgaven van groepen mensen met een chronische ziekte of handicap in 2005 beschreven. Over het geheel genomen worden deze overige uitgaven door iets minder dan de helft van de chronisch zieken en gehandicapten gemaakt (zie tabel 3.3). De gemiddelde bedragen van degenen die deze uitgaven hadden liggen rond de € 300 à 350. Enkele subgroepen lijken deze uitgaven wat vaker te maken. In de eerste plaats zijn dat mensen die alleenstaand zijn, mensen met een laag huishoudinkomen en

mensen die volledig arbeidsongeschikt zijn verklaard¹³. Wat echter vooral opvalt is dat deze overige eigen uitgaven ook vaker gemaakt worden door mensen met ernstige beperkingen en degenen met motorische beperkingen, zeker wanneer daar ook nog gezichtsbeperkingen bij aanwezig zijn.

Tabel 3.6: Overige uitgaven in verband met de gezondheid van mensen met een chronische ziekte of handicap; percentage dat aangeeft deze uitgaven in 2005 te hebben gehad en het gemiddelde bedrag in euro's (incl. 95%-betrouwbaarheidsinterval) dat dan werd uitgegeven

	N	Kosten gemaakt: ja			Bedrag	
		n	%		Gemid.	95%-BI
Sekse						
- mannen	795	310	39	→	345	276-414
- vrouwen	1.342	704	52	→	312	281-342
Leeftijd						
- 25 – 44 jaar	279	130	47	→	331	271-391
- 45 – 64 jaar	946	428	45	→	322	276-370
- 65 jaar en ouder	911	456	50	→	319	272-365
Opleiding						
- geen, lagere school, LBO	923	410	44	→	290	241-339
- (M)ULO, MAVO, drie jaar HBS	396	198	50	→	315	251-380
- MBO	300	152	51	→	328	257-399
- HBS, HAVO, VWO, MMS	137	64	47	→	413	271-555
- HBO, universitair onderwijs	302	152	50	→	371	296-445
Samenstelling huishouden						
- alleenstaand 65-	255	159	62	→	302	245-359
- alleenstaand 65+	389	252	65	→	333	271-396
- met partner 65-	858	345	40	→	343	287-399
- met partner 65+	478	184	38	→	305	228-382
- alleenstaand met kinderen	75	38	51	→	262	164-360
Voornaamste inkomensbron (huishouden)						
- betaalde baan	660	267	40	→	340	291-390
- pensioen, vermogen	327	144	44	→	363	267-458
- AOW	669	348	52	→	293	245-340
- arbeidsongeschiktheidsuitkering	218	137	63	→	385	275-495
- andere uitkering	111	61	55	→	251	182-320
Netto huishoudinkomen						
- minder dan 850	142	89	63	→	293	225-361
- 850 – 1450	724	402	56	→	314	263-364
- 1450 – 1900	423	184	44	→	364	278-449
- 1900 - 2300	280	184	44	→	364	278-449
- 2300 – 2700	173	59	34	→	330	226-433
- 2700 – 3300	182	76	42	→	387	256-518
- meer dan 3300	120	40	33	→	458	200-717

¹³ Opgemerkt moet worden dat ook een relatief groot deel van de groep mensen waarvan de aard en het aantal chronische aandoeningen onbekend is overige uitgaven heeft. Dit zijn mensen die via het AVO of het WBO zijn geselecteerd op basis van hun (zelfgerapporteerde) beperkingen en van wie de huisarts geen gegevens heeft verstrekt over de aanwezigheid van chronische ziekten. In die gevallen betreft het altijd mensen die matige of ernstige fysieke beperkingen hebben.

Tabel 3.6 vervolg

	N	Kosten gemaakt: ja			Bedrag	
		n	%		Gemid.	95%-BI
Arbeidsongeschikt verklaard (<65 jr)						
- niet arbeidsongeschikt verklaard	718	270	38	→	311	262-360
- minder dan 35% arbeidsongeschikt	48	20	42	→	- ¹	
- 35 tot 80% arbeidsongeschikt	107	52	49	→	348	210-486
- 80 – 100% arbeidsongeschikt	352	218	62	→	347	271-422
Indexziekte (oudste diagnose)						
- ischemische hartziekten	95	41	43	→	323	168-478
- hypertensie	74	31	43	→	547	64-1.030
- overig hartvaatstelsel	117	47	40	→	247	124-369
- kanker	63	27	42	→	168	102-235
- astma	127	47	37	→	238	159-316
- COPD	88	38	44	→	419	226-612
- diabetes	204	83	41	→	262	189-335
- schildklieraandoening	66	27	40	→	394	167-621
- reumatische aandoeningen	171	83	49	→	355	253-457
- overig bewegingsapparaat	172	84	49	→	304	206-402
- neurologische aandoening	121	64	53	→	424	275-572
- spijsverteringsstelsel	80	36	45	→	390	200-581
- huidaandoeningen	64	18	28	→	- ¹	
- andere chronische aandoening	185	81	44	→	270	198-342
- geen / onbekend	509	306	60	→	315	271-359
Aantal chronische aandoeningen						
- geen/onbekend	504	304	60	→	314	270-359
- een	851	327	38	→	290	248-332
- twee	420	181	43	→	390	290-489
- drie of meer	362	202	56	→	325	251-398
Ernst van de beperkingen						
- geen of lichte beperkingen	792	223	28	→	258	211-305
- matige beperkingen	833	439	53	→	326	281-372
- ernstige beperkingen	434	312	72	→	354	294-414
Aard van de beperkingen						
- geen of lichte beperkingen	792	223	28	→	258	211-305
- alleen motorisch	968	568	59	→	340	296-384
- alleen zintuiglijk (zicht of hoor)	38	14	37	→	- ¹	
- motorisch + zicht	110	76	69	→	355	262-449
- motorisch + hoor	133	77	58	→	340	236-443
- motorisch + zicht + hoor	33	23	70	→	- ¹	

¹Niet berekend (n < 25)

4 SAMENVATTING EN BESCHOUWING

In dit rapport is de financiële situatie van mensen met een chronische ziekte of handicap beschreven, zoals deze in april/mei 2006 door de leden van het Nationaal Panel Chronisch zieken en Gehandicapten (NPCG) in een schriftelijke enquête is gerapporteerd. Het NPCG bestaat uit circa 3.500 mensen met een medisch gediagnosticeerde somatische chronische aandoening en/of matige of ernstige fysieke beperkingen in de leeftijd vanaf 15 jaar. Deze mensen worden twee maal per jaar (voor- en najaar) schriftelijk geënquêteerd over een groot aantal onderwerpen die voor hen van belang zijn. Eén van deze onderwerpen betreft hun financiële situatie, die jaarlijks in het voorjaar wordt bevestigd.

Onder de financiële situatie verstaan we de inkomenspositie van chronisch zieken en gehandicapten alsmede hun eigen uitgaven in verband met hun gezondheid. Deze uitgaven hebben betrekking op bijvoorbeeld de premie voor de ziektekostenverzekering, de eigen uitgaven vanwege zorgconsumptie (eigen risico's, eigen bijdragen, onverzekerde zorg) en vanwege aanschaf of onderhoud van hulpmiddelen of aanpassingen, maar ook de extra uitgaven die moeten worden gedaan omdat men niet adequaat gebruik kan maken van normale lichaamsfuncties en/of standaardvoorzieningen. Bij chronisch zieken en gehandicapten kunnen deze uitgaven soms hoog oplopen. Indien de eigen uitgaven aan zorg in verhouding tot het inkomen hoog zijn, kan gebruik worden gemaakt van een aantal compenserende regelingen, te weten de aftrekregeling voor buitengewone uitgaven (BU), de Tegemoetkoming buitengewone uitgaven (Tbu) en de Bijzondere bijstand (BB). Deze interim-rapportage beperkt zich tot een beschrijving van de inkomenspositie van mensen met een chronische ziekte of handicap en hun gezondheidsgerelateerde uitgaven. Bij de beschrijving van de uitgaven is de eventuele compensatie via de genoemde compenserende regelingen buiten beschouwing gelaten. Begin 2007 zal een rapport verschijnen waarin het gebruik en de toereikendheid van inkomenscompenserende regelingen en de achtergronden van het gebruik en het niet-gebruik daarvan worden beschreven.

Door de leden van het NPCG jaarlijks te bevragen over hun financiële situatie kunnen de effecten van recente en toekomstige wijzigingen in de sociale zekerheid (2006: WIA) en het zorgverzekeringsstelsel (2006: Zorgverzekeringswet, 2007: Wmo) voor mensen met een chronische ziekte of handicap worden beschreven. Tevens kunnen de effecten van inkomensondersteunende maatregelen, zoals de hiervoor genoemde compenserende regelingen, worden gemonitord. Van deze monitorgegevens wordt o.a. verslag gedaan in de tweejaarlijkse rapporten 'Kerngegevens Maatschappelijke situatie' van het NPCG. Op verzoek van het ministerie van VWS is besloten om de meest recente gegevens over de financiële situatie van chronisch zieken en gehandicapten, verzameld bij de leden van het NPCG in april/mei, jaarlijks te publiceren in een interim-rapportage, die in het najaar verschijnt.

Alvorens we de resultaten samenvatten, gaan we in op een aantal beperkingen van het uitgevoerde onderzoek. Allereerst is daar de nauwkeurigheid van de gegevens: alle gegevens over de inkomsten en uitgaven zijn gebaseerd op zelfrapportage. Vooral de vragen die werden gesteld over de gezondheidsgerelateerde uitgaven zijn specifiek en uitgebreid; we vragen dus nogal wat van de panelleden. Om die reden kan men zich afvragen of alles wel even nauwgezet is opgezocht en ingevuld. Toch vinden we met deze methode over de jaren heen vrij stabiele patronen, waardoor we menen dat het mogelijk is om op basis van deze gegevens zinvolle conclusies te trekken.

Sommige gegevens zouden we daarnaast juist nog wel uitgebreider willen bevragen. Zo is het bijvoorbeeld belangrijk om een onderscheid te maken tussen de betaalde nominale premie (mogelijk niet aftrekbaar) en de premie voor de aanvullende ziektekostenverzekering (wel aftrekbaar) in het kader van de BU 2006. In de enquête van april 2007 zullen we deze premies afzonderlijk bevragen.

Zoals reeds genoemd bevatten de analyses in dit rapport geen vergelijkingen ten opzichte van vorige jaren. Ook zijn er geen multivariate toetsingen gedaan, waardoor we geen uitspraken kunnen doen over de samenhang tussen uitkomsten van mensen met bepaalde kenmerken. Hierin voorzien de trendanalyses die in de rapporten met kerngegevens worden gerapporteerd. Het eerstvolgende rapport Kerngegevens Maatschappelijke situatie zal in het voorjaar van 2007 verschijnen.

Hierna worden de gevonden resultaten per onderzoeksvraag samengevat. De resultaten zijn gebaseerd op de gegevens van 2.431 chronisch zieke en gehandicapte panelleden in de leeftijd van 25 jaar of ouder.

Hoe kan de inkomenspositie, zowel de hoogte van het inkomen als de inkomensbronnen, van chronisch zieken en gehandicapten in 2006 worden gekenschetst? Kunnen hierbij subgroepen worden aangemerkt die in het bijzonder kwetsbaar zijn, dat wil zeggen een laag inkomen hebben?

Zevenentwintig procent van de huishoudens van mensen met een chronische ziekte of handicap heeft in 2006 een netto inkomen van minder dan € 1.150 per maand (ter illustratie: het sociaal minimum voor gehuwd of ongehuwd samenwonenden jonger dan 65 jaar lag in april/mei 2006 op € 1.149, excl. vakantieuitkering). Bijna 40% van de mensen met een chronische ziekte of handicap heeft een netto huishoudinkomen van maximaal € 1.300 per maand. Niettemin komen ook zeer hoge huishoudinkomens voor onder chronisch zieken en gehandicapten; in dat geval is de chronisch zieke of gehandicapte meestal niet de hoofdkostwinner.

Ruim eenderde van de mensen met een chronische ziekte of handicap heeft AOW als belangrijkste bron van inkomsten van het huishoudinkomen. Vijftien procent geeft aan dat een pensioen of VUT-uitkering de belangrijkste inkomensbron is. Ruim een kwart heeft als voornaamste inkomensbron loon of salaris; in 60% van die gevallen is de chronisch zieke of gehandicapte zelf niet de hoofdkostwinner. Ruim één op de tien mensen met een chronische ziekte of handicap (11%) heeft als voornaamste bron van inkomsten een arbeidsongeschiktheidsuitkering.

Het gemiddelde netto equivalent inkomen van mensen met een chronische ziekte of handicap bedroeg in april/mei 2006 € 1.252 per maand. Dit is beduidend lager dan het gemiddelde in de algemene bevolking (dit bedroeg in 2004 1.658)¹⁴. De laagste gemiddelde inkomens (lager dan € 1.100) worden aangetroffen bij laag opgeleiden, alleenstaanden met kinderen, mensen die moeten rondkomen van een AOW-, arbeidsongeschiktheids- of andere uitkering en bij mensen met ernstige fysieke beperkingen of een combinatie van (matige of ernstige) motorische en visuele beperkingen. Deze groepen kunnen dus wat hun inkomen betreft als bijzonder kwetsbaar worden aangemerkt.

We vonden bovendien een verschil tussen het inkomen van gehandicapten en dat van chronisch zieken: het netto equivalent inkomen van gehandicapten ligt gemiddeld € 165 per maand lager dan dat van somatisch chronisch zieken, respectievelijk gemiddeld € 1.177 en € 1.342.

Welke ziektegerelateerde uitgaven (kostenposten en omvang) hebben mensen met een chronische ziekte of handicap? Kunnen hierbij subgroepen worden aangemerkt die in het bijzonder kwetsbaar zijn, dat wil zeggen hoge uitgaven hebben?

De premie voor de ziektekostenverzekering vormt de belangrijkste bron van eigen uitgaven. In april/mei 2006 was men gemiddeld € 1.100 op jaarbasis kwijt, indien men alleen op de polis stond en alleen een basisverzekering had afgesloten (nominale premie). Hierbij moet worden opgemerkt dat vrijwel iedereen (93%) een basisverzekering zonder eigen risico heeft. Het overgrote deel van de chronisch zieken en gehandicapten heeft, naast de basisverzekering, een of meer aanvullende verzekeringen afgesloten. De bedragen voor mensen met een aanvullende verzekering liggen gemiddeld circa € 300 per jaar hoger. Bij de genoemde premies is het inkomensafhankelijke deel van de premie voor de basisverzekering, dat door de werkgever of uitkerende instantie aan de overheid wordt afgedragen, buiten beschouwing gelaten.

Behalve de premie voor de ziektekostenverzekering, zijn hulpmiddelen en aanpassingen, de tandarts, vrij verkrijgbare geneesmiddelen en vervoerskosten voor geneeskundige hulp de meest voorkomende kostenposten van mensen met een chronische ziekte of handicap. Respectievelijk 50%, 44%, 41% en 37% heeft hieraan in 2005 eigen uitgaven gehad. Andere veel voorkomende eigen uitgaven van mensen met een chronische ziekte of handicap zijn

¹⁴ Dit is het gemiddelde gestandaardiseerd besteedbaar inkomen van de Nederlandse bevolking in 2004 (voorlopige cijfers). Bron: www.cbs.nl/statline. Het gestandaardiseerd besteedbaar inkomen is vergelijkbaar met het hier berekende netto equivalent inkomen.

attentiekosten (30%), de eigen bijdrage voor de thuiszorg (28%, incl. kosten voor eigen rekening bij een PGB) en de uitgaven aan geneesmiddelen op recept (27%). Behalve de tandartskosten en de attentiekosten, worden alle genoemde kostenposten gerekend tot de specifieke uitgaven in verband met een chronische ziekte of handicap (in het kader van de BU). Tandartskosten zijn standaardziektekosten, waarvan men veronderstelt dat deze niet afwijken van de uitgaven aan tandheelkundige zorg onder de algemene bevolking. Attentiekosten zijn uitgaven die men doet om eens iets terug te kunnen doen voor mensen die informele zorg verlenen. Deze uitgaven komen bij mensen met een chronische ziekte of handicap waarschijnlijk wel vaker voor dan bij het niet-chronisch zieke/niet-gehandicapte deel van de bevolking.

Eén van de hoogste kostenposten voor chronisch zieken en gehandicapten is de eigen bijdrage aan de thuiszorg of de kosten voor eigen rekening in geval van een PGB. Aan eigen bijdrage betaalden mensen met een chronische ziekte of handicap die in 2005 thuiszorg kregen gemiddeld ruim € 500; in geval van een PGB kwam gemiddeld circa € 850 voor eigen rekening. Daarnaast geeft nog 10% van de groep mensen met een chronische ziekte of handicap aan dat zij in 2005 andere uitgaven aan gezinszorg of huishoudelijke hulp vanwege hun gezondheid hebben gemaakt. Daarbij ging het eveneens om hoge bedragen, gemiddeld ruim € 700. Andere hoge kostenposten zijn de eigen uitgaven aan hulpmiddelen en aanpassingen (gemiddeld bijna € 600), de extra uitgaven aan voeding of een dieet (gemiddeld € 365) en de eigen uitgaven aan ambulante psychosociale zorg (gemiddeld € 349).

Wanneer we de verschillende uitgaven van chronisch zieken en gehandicapten onderbrengen in drie categorieën¹⁵, dan komt naar voren dat ruim de helft van de mensen (55%) aangeeft in 2005 standaardziektekosten (naast de premie voor de ziektekostenverzekering) te hebben gemaakt. Gemiddeld ging het daarbij om een bedrag van ruim € 300. Bijna 80% van de mensen met een chronische ziekte of handicap had specifieke uitgaven, waarbij het gemiddeld om bijna € 700 ging. Ruim de helft van degenen met specifieke uitgaven had in 2005 meer dan € 300 aan specifieke uitgaven¹⁶ en 39% had meer dan € 500 aan specifieke uitgaven. Daarnaast rapporteerde bijna de helft (48%) van de mensen met een chronische ziekte of handicap nog andere uitgaven in verband met de gezondheid te hebben gemaakt. Het ging daarbij om gemiddeld ruim € 300.

Voor de standaardziektekosten zijn vooral de sociaal-demografische kenmerken bepalend voor de omvang van de uitgaven hieraan. Mensen met een chronische ziekte of handicap die jonger zijn, hoger opgeleid en een hoger huishoudinkomen hebben, hebben vaker standaardziektekosten gemaakt. Dit beeld is niet specifiek voor mensen met een chronische ziekte of handicap en hangt samen met verschillen tussen bevolkingsgroepen in de wijze van verzekeren tegen ziektekosten, bijvoorbeeld het al of niet kiezen voor een eigen risico of de omvang van het verzekerde pakket, en waarschijnlijk ook met verschillen in zorgconsumptie.

Voor de omvang van de specifieke uitgaven zijn niet alleen de sociaal-demografische kenmerken van belang, maar ook de gezondheidsgerelateerde kenmerken van mensen met een chronische ziekte of handicap. Wat de sociaal-demografische kenmerken betreft, valt op dat alleenstaanden vaker specifieke uitgaven vanwege hun chronische ziekte of handicap hebben dan samenwonenden. Waarschijnlijk hangt dit samen met het feit dat alleenstaanden in geval van beperkingen vaker op thuiszorg zijn aangewezen dan mensen met een partner. Mensen die volledig arbeidsongeschikt zijn verklaard hebben eveneens vaker specifieke uitgaven dan mensen die niet of voor minder dan 35% arbeidsongeschikt zijn. Van de gezondheidsgerelateerde kenmerken is vooral de ernst van de beperkingen bepalend voor de omvang van de specifieke uitgaven: meer dan 90% van de mensen met ernstige beperkingen rapporteert over 2005 specifieke uitgaven te hebben gedaan (gemiddeld ruim € 1.150). Ook komen specifieke uitgaven veel vaker voor bij mensen met matige of ernstige motorische beperkingen, al of niet in combinatie met zintuiglijke beperkingen.

Bij de overige uitgaven die men in 2005 vanwege de gezondheid heeft gemaakt, komt weer een verschil tussen alleenstaanden en samenwonenden naar voren: alleenstaanden met

¹⁵ De vierde categorie betreft de premie voor de ziektekostenverzekering.

¹⁶ Mensen die tenminste € 311 aan specifieke uitgaven hadden komen in aanmerking voor extra compensatie via de BU 2005 (via het chronisch-ziekenforfait en mogelijk ook via de toepassing van een vermenigvuldigingsfactor van 0,65 over hun specifieke uitgaven).

een chronische ziekte of handicap rapporteren vaker overige uitgaven te hebben gehad dan samenwonenden. Mensen die volledig arbeidsongeschikt zijn en mensen met een laag netto huishoudinkomen hebben eveneens vaker overige uitgaven vanwege hun gezondheid. We zien dat dat ook geldt voor mensen met ernstige fysieke beperkingen en mensen met een combinatie van matige of ernstige motorische en visuele beperkingen.

Geconcludeerd kan worden dat ruim een kwart van de mensen met een chronische ziekte of handicap in 2006 een netto huishoudinkomen had van minder dan € 1.150 per maand. Rekening houdend met de betaalde ziektekostenpremie en de eventueel ontvangen kinderbijslag en zorgtoeslag, bedraagt het netto equivalent inkomen van de totale groep chronisch zieken en gehandicapten in 2006 gemiddeld circa € 1.250 per maand.

Bijna 90% van de mensen met een chronische ziekte of handicap heeft in 2005, naast de premie voor hun ziektekostenverzekering, eigen uitgaven vanwege hun gezondheid gehad. Gemiddeld genomen bedroegen de gezondheidsgerelateerde uitgaven (exclusief premie ziektekostenverzekering) van degenen die in 2005 eigen uitgaven hadden ruim € 1.100. Bijna 80% van de chronisch zieken en gehandicapten had, afgezien van standaard-ziektekosten, specifieke uitgaven in verband met hun chronische ziekte of handicap. Het ging hierbij vaak om grote bedragen (gemiddeld bijna € 700), waarbij met name hulpmiddelen en aanpassingen en de eigen bijdrage voor de thuiszorg veel voorkomende én hoge kostenposten waren. Vooral mensen met ernstige fysieke beperkingen en mensen met matige of ernstige motorische beperkingen hebben een laag inkomen in combinatie met hoge specifieke en overige gezondheidsgerelateerde uitgaven.

REFERENTIES

AGT HME VAN, STRONKS K, MACKENBACH JP. De financiële situatie van chronisch zieken. Eindrapport van de longitudinale studie naar de financiële situatie van chronisch zieken. Rotterdam: Instituut Maatschappelijke Gezondheidszorg, Erasmus Universiteit, november 1996.

CALSBEEK H, SPREEUWENBERG P, KERKHOF MJW VAN, RIJKEN PM. Kerngegevens Zorg 2005. Nationaal Panel Chronisch zieken en Gehandicapten. Utrecht: NIVEL, 2006.

CENTRAAL BUREAU VOOR DE STATISTIEK. www.cbs.nl/statline

KLERK M DE, IEDEMA J, CAMPEN C VAN. SCP-maat voor lichamelijke beperkingen op basis van AVO 2003. Werkdocument 121. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau, maart 2006.

RIJKEN PM. Patiëntenpanel Chronisch Zieken. Financiële situatie van chronisch zieken 2003/2004. Interim-rapportage. Utrecht: NIVEL, oktober 2004.

PANNEKEET-HELSEN MJE, RIJKEN PM. Nationaal Panel Chronisch zieken en Gehandicapten. Financiële situatie van chronisch zieken en gehandicapten 2004/2005. Interim-rapportage. Utrecht: NIVEL, november 2005.

SCHELLEVIS, F. Chronic diseases in General Practice. Comorbidity and quality of care. Utrecht: Drukkerij Pascal, 1993.

SIERMAN CLJ, TEEFFELEN PJJ VAN & URLINGS LJM. Equivalentiefactoren 1995-2000). Voorburg/Heerlen: Centraal Bureau voor de Statistiek, 2004.

WIT H DE. De SCP-maat voor beperkingen: een technische toelichting. SCP-werkdocument 40. Rijswijk: Sociaal en Cultureel Planbureau, 1997.

BIJLAGEN

Bijlage 1: Samenstelling van de onderzoeksgroep (N=2.431)

	Ongewogen		Gewogen	
	N	%	N	%
Sekse	N=2.431		N=2.431	
- mannen	882	36	879	36
- vrouwen	1.549	64	1.552	64
Leeftijd (in jaren)	N=2.431		N=2.431	
- 25 – 44 jaar	296	12	294	12
- 45 – 64 jaar	1.030	42	1.028	42
- 65 jaar en ouder	1.105	45	1.108	46
Opleiding	N=2.326		N=2.326	
- geen / lagere school / LBO	1.096	47	1.098	47
- (M)ULO / MAVO / drie jaar HBS	430	19	429	19
- MBO	323	14	322	14
- HBS / HAVO / VWO / MMS	152	7	152	7
- HBO / universitair onderwijs	325	14	324	14
Samenstelling van het huishouden	N=2.331		N=2.330	
- alleenstaand 65-	271	12	273	12
- alleenstaand 65+	480	21	484	21
- paar 65-	929	40	923	40
- paar 65+	570	25	569	24
- alleenstaand 65- met kinderen	81	4	81	4
Voornaamste inkomensbron	N=2.231		N=2.231	
- betaalde baan	625	28	621	28
- inkomen zelfstandig ondernemer	86	4	85	4
- pensioen / VUT / vermogen	369	17	368	17
- AOW	797	36	800	36
- arbeidsongeschiktheidsuitkering	232	10	234	11
- andere uitkering	122	6	123	6
Ziektekostenverzekering	N=2.376		N=2.376	
- alleen basisverzekering	157	7	158	7
- basis- & aanvullende verzekering	2.219	93	2.218	93
Arbeidsongeschikt verklaard (<65 jr)	N=1.330		N=1.327	
- niet arbeidsongeschikt verklaard	784	59	777	56
- minder dan 35% arbeidsongeschikt	51	4	51	4
- 35 tot 80% arbeidsongeschikt	118	9	119	9
- 80 – 100% arbeidsongeschikt	377	28	380	27
Indexziekte (oudste medische diagnose)	N=2.431		N=2.431	
- ischemische hartziekten	112	5	111	5
- hypertensie	91	4	92	4
- overig hart vaatstelsel	132	5	131	5
- kanker	70	3	69	3
- astma	140	6	138	6
- COPD	97	4	97	4
- diabetes	253	10	250	10
- schildklieraandoening	75	3	74	3
- reumatische aandoeningen	200	8	200	8
- overig bewegingsapparaat	190	8	191	8
- neurologische aandoening	138	6	137	6
- spijsverteringsstelsel	86	4	85	4
- huidaandoeningen	73	3	72	3
- andere chronische aandoening	209	9	207	9
- geen / onbekend	565	23	577	24

Bijlage 1: vervolg

	Ongewogen		Gewogen	
	N	%	N	%
Aantal aandoeningen	N=2.431		N=2.431	
- geen/onbekend	560	23	572	24
- een aandoening	960	40	947	39
- twee aandoeningen	483	20	480	20
- drie of meer aandoeningen	428	18	432	18
Aard van de beperkingen	N=2.349		N=2.349	
- geen of lichte beperkingen	902	38	888	38
- alleen motorisch	1.074	46	1.084	46
- alleen zintuiglijk (zicht en/of hoor)	48	2	48	2
- motorisch + zicht	129	6	131	6
- motorisch + hoor	155	7	157	7
- motorisch + zicht + hoor	41	2	41	2
Ernst van de beperkingen	N=2.325		N=2.325	
- geen of lichte beperkingen	902	39	888	38
- matige beperkingen	937	40	944	41
- ernstige beperkingen	486	21	492	21

Bijlage 2: Categorieën van bevraagde hulpmiddelen en aanpassingen

- Hulpmiddelen voor persoonlijke verzorging (bijvoorbeeld: kousenaantrekker, toiletverhoger, tillift)
 - Huishoudelijke hulpmiddelen (bijvoorbeeld: bij het koken of schoonmaken)
 - Incontinentiemateriaal
 - Prothesen en/of orthesen (bijvoorbeeld: kunstbeen, beenbeugel, borstprothese, pruik)
 - Loophulpmiddelen (bijvoorbeeld: krukken, stok, looprek, rollator)
 - Steunzolen
 - Orthopedische of aangepaste schoenen
 - Elastische kousen (steunkousen)
 - Rolstoel
 - Scootmobiel of aangepaste fiets
 - Aanpassingen in de auto
 - Aangepast meubilair (bijvoorbeeld: aangepaste werkstoel of bed, sta-op-stoel)
 - Woningaanpassingen (bijvoorbeeld: tapijt, aangepaste keuken, badlift, beugels in de badkamer of op het toilet)
 - Gehoorapparaat
 - Visueel hulpmiddel
 - Hulpmiddelen voor het doseren of toedienen van medicijnen (bijvoorbeeld: bloedsuikerstickjes, injectiespuiten, infusiepomp)
 - Alarmsysteem
 - Aanpassingen aan de werkplek thuis (bijvoorbeeld: aangepaste bureaustoel, aanpassingen aan de computer)
 - Anders, namelijk
-

Bijlage 3: Netto equivalent inkomen van chronisch zieken¹⁷ per maand in euro's; gemiddelden en 95%-betrouwbaarheidsintervallen

	N	Gemiddeld bedrag	95%-BI
Totale groep	860	1.342	1.310-1.374
Sekse			
- mannen	382	1.391	1.339-1.443
- vrouwen	478	1.303	1.263-1.343
Leeftijd			
- 25 t/m 44 jaar	128	1.421	1.350-1.492
- 45 t/m 64 jaar	412	1.343	1.295-1.391
- 65 jaar en ouder	320	1.309	1.255-1.363
Opleiding			
- geen, lagere school, LBO	339	1.122	1.084-1.160
- (M)ULO, MAVO, drie jaar HBS	155	1.396	1.316-1.475
- MBO	133	1.389	1.313-1.465
- HBS, HAVO, VWO, MMS	61	1.549	1.426-1.672
- HBO, universitair onderwijs	139	1.685	1.599-1.771
Samenstelling huishouden			
- alleenstaand 65-	74	1.306	1.186-1.427
- alleenstaand 65+	105	1.256	1.156-1.357
- paar 65-	423	1.396	1.352-1.441
- paar 65+	204	1.346	1.282-1.411
- alleenstaand 65- met kinderen	27	1.016	872-1.161
Voornaamste inkomensbron (huishouden)			
- betaalde baan	336	1.450	1.402-1.499
- pensioen / vermogen	162	1.639	1.561-1.716
- AOW	220	1.039	1.008-1.070
- arbeidsongeschiktheidsuitkering	59	1.022	941-1.103
- andere uitkering	23	- ¹	
Arbeidsongeschikt verklaard (<65 jr)			
- niet arbeidsongeschikt verklaard	395	1.395	1.348-1.442
- minder dan 35% arbeidsongeschikt	14	- ¹	
- 35 tot 80% arbeidsongeschikt	35	1.372	1.206-1.538
- 80 – 100% arbeidsongeschikt	94	1.224	1.129-1.318
Indexziekte			
- ischemische hartziekten	56	1.343	1.194-1.492
- hypertensie	16	- ¹	
- overig hart vaatstelsel	54	1.283	1.159-1.407
- kanker	41	1.357	1.238-1.477
- astma	79	1.315	1.223-1.408
- COPD	39	1.241	1.086-1.396
- diabetes	139	1.331	1.243-1.418
- schildklier aandoening	50	1.327	1.207-1.448
- reumatische aandoeningen	66	1.328	1.202-1.453
- overig bewegingsapparaat	53	1.253	1.135-1.372
- neurologische aandoening	67	1.426	1.301-1.551
- spijsverteringsstelsel	39	1.426	1.269-1.582
- huidaandoeningen	48	1.398	1.250-1.546
- andere chronische aandoening	106	1.358	1.266-1.451
- geen / onbekend	7	- ¹	
Aantal chronische aandoeningen			
- geen/onbekend	6	- ¹	
- een aandoening	551	1.362	1.321-1.402
- twee aandoeningen	213	1.314	1.249-1.380
- drie of meer aandoeningen	90	1.280	1.185-1.375

¹Niet berekend (N < 25)

¹⁷ De onderzoeksgroep van 'chronisch zieken' wordt hier gevormd door de respondenten die op basis van één of meer chronische ziekten in deelnemende huisartspraktijken zijn geselecteerd.

Bijlage 3: vervolg

	N	Gemiddeld bedrag	95%-BI
Aard van de beperkingen			
- geen of lichte beperkingen	558	1.390	1.349-1.430
- alleen motorisch	216	1.273	1.212-1.334
- alleen zintuiglijk (zicht en/of hoor)	17	- ¹	
- motorisch + zicht	19	- ¹	
- motorisch + hoor	25	1.196	994-1.390
- motorisch + zicht + hoor	7	- ¹	
Ernst van de beperkingen			
- geen of lichte beperkingen	558	1.390	1.349-1.430
- matige beperkingen	218	1.292	1.228-1.355
- ernstige beperkingen	63	1.148	1.042-1.253

¹Niet berekend (N < 25)

Bijlage 4: Netto equivalent inkomen van gehandicapten¹⁸ per maand in euro's; gemiddelden en 95%-betrouwbaarheidsintervallen

	N	Gemiddeld bedrag	95%-BI
Totale groep	985	1.177	1.148-1.205
Sekse			
- mannen	309	1.237	1.182-1.293
- vrouwen	676	1.149	1.117-1.182
Leeftijd			
- 25 t/m 44 jaar	97	1.131	1.049-1.213
- 45 t/m 64 jaar	400	1.132	1.086-1.179
- 65 jaar en ouder	488	1.223	1.183-1.262
Opleiding			
- geen, lagere school, LBO	461	1.021	992-1.049
- (M)ULO, MAVO, drie jaar HBS	172	1.201	1.135-1.268
- MBO	115	1.218	1.128-1.309
- HBS, HAVO, VWO, MMS	66	1.402	1.282-1.522
- HBO, universitair onderwijs	128	1.519	1.421-1.617
Samenstelling huishouden			
- alleenstaand 65-	153	1.046	976-1.116
- alleenstaand 65+	255	1.192	1.136-1.247
- paar 65-	291	1.223	1.169-1.276
- paar 65+	204	1.300	1.238-1.362
- alleenstaand 65- met kinderen	31	800	683-916
Voornaamste inkomensbron (huishouden)			
- betaalde baan	197	1.344	1.277-1.411
- pensioen / vermogen	138	1.667	1.581-1.754
- AOW	375	1.037	1.009-1.065
- arbeidsongeschiktheidsuitkering	134	955	906-1.005
- andere uitkering	74	848	784-911
Arbeidsongeschikt verklaard (<65 jr)			
- niet arbeidsongeschikt verklaard	202	1.137	1.072-1.202
- minder dan 35% arbeidsongeschikt	31	1.108	971-1.245
- 35 tot 80% arbeidsongeschikt	65	1.274	1.142-1.406
- 80 – 100% arbeidsongeschikt	206	1.107	1.047-1.166
Indexziekte			
- ischemische hartziekten	34	1.132	969-1.295
- hypertensie	53	1.127	1.020-1.233
- overig hartvaatstelsel	49	1.199	1.062-1.336
- kanker	15	- ¹	
- astma	25	948	812-1.083
- COPD	35	1.209	1.037-1.381
- diabetes	48	1.168	1.052-1.283
- schildklieraandoening	9	- ¹	
- reumatische aandoeningen	75	1.205	1.098-1.311
- overig bewegingsapparaat	89	1.187	1.091-1.283
- neurologische aandoening	38	1.140	985-1.294
- spijsverteringsstelsel	26	1.201	1.015-1.386
- huidaandoeningen	9	- ¹	
- andere chronische aandoening	50	1.134	1.013-1.254
- geen / onbekend	430	1.201	1.156-1.246
Aantal chronische aandoeningen			
- geen/onbekend	427	1.202	1.157-1.247
- een aandoening	171	1.194	1.117-1.270
- twee aandoeningen	148	1.178	1.110-1.246
- drie of meer aandoeningen	239	1.120	1.069-1.171

¹Niet berekend (N < 25)

¹⁸ De onderzoeksgroep van 'gehandicapten' wordt hier gevormd door de respondenten die op basis van hun zelfgerapporteerde matige of ernstige fysieke beperkingen uit het WBO 2002 of het AVO 2003 zijn geselecteerd.

Bijlage 4: vervolg

	N	Gemiddeld bedrag	95%-BI
Aard van de beperkingen			
- geen of lichte beperkingen	142	1.208	1.137-1.278
- alleen motorisch	614	1.192	1.155-1.229
- alleen zintuiglijk (zicht en/of hoor)	15	- ¹	
- motorisch + zicht	75	1.050	961-1.139
- motorisch + hoor	85	1.153	1.049-1.258
- motorisch + zicht + hoor	22	- ¹	
Ernst van de beperkingen			
- geen of lichte beperkingen	142	1.208	1.137-1.278
- matige beperkingen	504	1.208	1.167-1.249
- ernstige beperkingen	295	1.100	1.052-1.148

¹Niet berekend (N < 25)

Bijlage 5: Standaardziektekosten, specifieke uitgaven en overige uitgaven van chronisch zieken¹⁹ in 2005

	N	Kosten gemaakt: ja			Gemiddeld bedrag	95%-BI
		n	%			
Standaardziektekosten (excl. premie)	1.059	590	56	→	313	265-361
Specifieke uitgaven	1.032	733	71	→	542	482-602
Overige uitgaven	1.025	351	34	→	314	267-360

¹⁹ De onderzoeksgroep van 'chronisch zieken' wordt hier gevormd door de respondenten die op basis van één of meer chronische ziekten in deelnemende huisartspraktijken zijn geselecteerd.

Bijlage 6: Standaardziektelkosten, specifieke uitgaven en overige uitgaven van gehandicapten²⁰ in 2005

	N	Kosten gemaakt: ja			→	Gemiddeld bedrag	95%-BI
		n	%				
Standaardziektelkosten (excl. premie)	1.106	608	55	→	332	292-371	
Specifieke uitgaven	1.166	1.005	86	→	803	717-887	
Overige uitgaven	1.112	657	59	→	326	287-365	

²⁰ De onderzoeksgroep van 'gehandicapten' wordt hier gevormd door de respondenten die op basis van hun zelfgerapporteerde matige of ernstige fysieke beperkingen uit het WBO 2002 of het AVO 2003 zijn geselecteerd.

Bijlage 7: Spreiding van standaardziektekosten, specifieke uitgaven en overige uitgaven van mensen met een chronische ziekte of handicap in 2005

	N	Kosten gemaakt:		≤ € 150 %	€151 - 300 %	€ 301 - 500 %	> € 500 %
		ja	n %				
Standaardziektekosten	2.164	1.197	55 →	48	23	14	16
Specifieke uitgaven	2.199	1.742	79 →	31	18	13	39
Overige uitgaven	2.137	1.014	48 →	45	26	14	15

Bijlage 8: Spreiding van gezondheidsgerelateerde uitgaven van mensen met een chronische ziekte of handicap in 2005

	N	Kosten gemaakt: ja		→	≤ € 150 %	€ 151- 300 %	€ 301- 500 %	> € 500 %
		n	%					
Standaardziektekosten								
- huisarts	2.200	339	15	→	81	14	4	2
- specialist	2.154	232	11	→	74	15	6	6
- tandarts	2.168	942	44	→	68	17	7	8
- fysio-/oefentherapeut	2.110	207	10	→	33	50	10	7
- diëtist, ergotherapeut, logopedist, etc.	2.096	218	10	→	75	19	4	2
- ziekenhuisopname	2.092	77	4	→	80	12	1	7
Specifieke uitgaven								
- hulpmiddelen en aanpassingen	2.431	1.225	50	→	31	25	14	30
- geneesmiddelen op recept	2.116	581	27	→	80	12	4	4
- alternatieve geneesmiddelen op recept	2.040	173	9	→	74	17	4	5
- geneesmiddelen zonder recept	2.103	860	41	→	86	11	2	1
- verbandmiddelen	2.044	299	15	→				
- vervoerskosten voor geneeskundige hulp	2.137	788	37	→	72	17	8	4
- vervoerskosten sociaal vervoer	2.188	304	14	→	65	21	9	6
- (ambulante) psychosociale zorg	2.064	48	2	→	37	40	8	15
- eigen bijdrage thuiszorg	2.033	429	21	→	13	44	12	31
- kosten voor eigen rekening, indien PGB	2.184	145	7	→	11	14	12	63
- overige uitgaven gezinszorg/ huishoudelijke hulp vanwege gezondheid	2.164	216	10	→	19	8	11	61
- eigen bijdrage tijdelijke opname in verpleeghuis of revalidatiecentrum	2.082	31	2	→	67	10	16	6
- extra kosten voeding of dieet	2.177	247	11	→	27	43	14	16
- extra kosten kleding en beddengoed	2.171	190	9	→	30	39	19	12
Overige uitgaven								
- alternatieve behandelaars	2.093	196	9	→	40	36	13	11
- maaltijdvoorziening 'Tafeltje Dekje'	2.179	71	3	→	19	17	26	38
- extra energiekosten	2.164	296	14	→	36	53	8	3
- attentiekosten	2.198	658	30	→	85	11	2	1
- overige kosten	2.208	260	12	→	40	35	12	13
Totale kosten (excl. premie)	2.373	2.105	89	→	16	14	14	57

Bijlage 9: Spreiding standaardziektekosten (excl. premie) van mensen met een chronische ziekte of handicap (uitbreiding bij tabel 3.4)

	Kosten gemaakt: ja			Bedrag			
	N	n	%	≤ 150 %	151- 300 %	301- 500 %	> 500 %
Sekse							
- mannen	811	441	54 →	42	24	15	20
- vrouwen	1.353	756	56 →	51	23	13	13
Leeftijd							
- 25 – 44 jaar	278	194	70 →	45	20	18	17
- 45 – 64 jaar	958	556	58 →	46	24	12	18
- 65 jaar en ouder	928	447	48 →	50	24	14	12
Opleiding							
- geen, lagere school, LBO	935	425	46 →	52	23	13	13
- (M)ULO, MAVO, drie jaar HBS	394	225	57 →	51	27	11	11
- MBO	306	194	64 →	45	21	17	17
- HBS, HAVO, VWO, MMS	140	90	64 →	46	20	16	19
- HBO, universitair onderwijs	308	221	18 →	38	24	16	19
Samenstelling huishouden							
- alleenstaand 65-	250	152	61 →	50	21	13	17
- alleenstaand 65+	383	159	42 →	50	26	13	11
- met partner 65-	866	526	61 →	45	23	14	18
- met partner 65+	501	277	55 →	50	23	14	12
- alleenstaand met kinderen	77	43	56 →	49	21	14	16
Voornaamste inkomensbron (huishouden)							
- betaalde baan	670	414	62 →	47	22	13	18
- pensioen, vermogen	338	224	66 →	45	24	16	15
- AOW	667	285	43 →	54	23	12	12
- arbeidsongeschiktheidsuitkering	215	125	58 →	49	20	12	19
- andere uitkering	110	53	49 →	36	30	22	11
Netto huishoudinkomen							
- minder dan € 850	137	72	52 →	52	16	23	10
- € 850 – € 1.450	723	326	45 →	56	23	9	12
- € 1.450 – € 1.900	435	247	57 →	46	24	13	17
- € 1.900 – € 2.300	186	291	64 →	44	27	16	13
- € 2.300 – € 2.700	176	112	63 →	48	23	12	18
- € 2.700 – € 3.300	183	118	65 →	42	20	14	24
- meer dan € 3.300	124	87	71 →	34	23	19	24
Arbeidsongeschikt verklaard (<65 jr)							
- niet arbeidsongeschikt verklaard	732	443	61 →	46	24	14	17
- minder dan 35% arbeidsongeschikt	50	33	66 →	36	21	15	28
- 35 tot 80% arbeidsongeschikt	108	67	62 →	42	21	15	21
- 80 – 100% arbeidsongeschikt	348	205	59 →	52	18	14	16
Indexziekte (oudste diagnose)							
- ischemische hartziekten	99	54	54 →	41	31	6	22
- hypertensie	76	28	37 →	39	36	14	11
- overig hart vaatstelsel	114	53	46 →	49	23	17	12
- kanker	62	35	56 →	54	20	6	20
- astma	125	78	62 →	60	21	10	9
- COPD	89	49	55 →	53	18	12	16
- diabetes	219	101	46 →	49	24	11	17
- schildklier aandoening	69	35	52 →	59	17	11	14
- reumatische aandoeningen	174	101	58 →	52	22	15	12

Bijlage 9 vervolg

	Kosten gemaakt: ja			Bedrag			
	N	n	%	≤ 150 %	151- 300 %	301- 500 %	> 500 %
- overig bewegingsapparaat	169	84	50 →	49	23	13	16
- neurologische aandoening	125	66	53 →	46	17	19	18
- spijsverteringsstelsel	79	57	72 →	46	23	16	16
- huidaandoeningen	65	37	57 →	45	29	8	18
- andere chronische aandoening	186	100	54 →	41	28	17	15
- geen / onbekend	514	320	62 →	44	22	16	18
Aantal chronische aandoeningen							
- geen/onbekend	509	317	62 →	45	22	16	17
- een	868	493	57 →	47	25	14	14
- twee	424	213	50 →	51	20	12	18
- drie of meer	362	174	48 →	50	23	13	16
Ernst van de beperkingen							
- geen of lichte beperkingen	825	459	57 →	46	26	14	15
- matige beperkingen	841	482	57 →	51	20	13	16
- ernstige beperkingen	415	206	50 →	47	22	14	17
Aard van de beperkingen							
- geen of lichte beperkingen	825	459	56 →	46	26	14	15
- alleen motorisch	952	527	55 →	49	19	15	18
- alleen zintuiglijk (zicht of hoor)	40	21	52 →	- ¹			
- motorisch + zicht	109	52	47 →	49	29	12	10
- motorisch + hoor	136	76	56 →	57	21	8	15
- motorisch + zicht + hoor	35	21	60 →	- ¹			

¹Niet berekend (n < 25)

Bijlage 10: Spreiding specifieke uitgaven van mensen met een chronische ziekte of handicap (uitbreiding bij tabel 3.5)

	Kosten gemaakt: ja			Bedrag in €				
	N	n	%	≤ 150 %	151-300 %	301-500 %	501-700 %	>700 %
Sekse								
- mannen	804	581	72 →	33	20	13	8	27
- vrouwen	1.394	1.161	83 →	30	17	13	10	
Leeftijd								
- 25 – 44 jaar	279	225	81 →	41	19	11	8	22
- 45 – 64 jaar	952	722	76 →	32	17	13	9	29
- 65 jaar en ouder	968	796	82 →	27	19	13	9	32
Opleiding								
- geen, lagere school, LBO	963	753	78 →	33	18	13	9	28
- (M)ULO, MAVO, drie jaar HBS	398	312	78 →	25	22	15	11	27
- MBO	303	238	78 →	33	16	12	7	32
- HBS, HAVO, VWO, MMS	139	113	81 →	31	14	11	8	37
- HBO, universitair onderwijs	307	249	81 →	28	18	12	10	32
Samenstelling huishouden								
- alleenstaand 65-	252	215	85 →	26	15	12	10	37
- alleenstaand 65+	423	376	89 →	19	20	18	10	34
- met partner 65-	859	640	75 →	36	18	13	9	24
- met partner 65+	497	384	77 →	34	18	10	8	31
- alleenstaand met kinderen	77	63	82 →	37	22	6	5	30
Voornaamste inkomensbron (huishouden)								
- betaalde baan	659	485	74 →	36	19	12	8	26
- pensioen, vermogen	336	262	78 →	28	16	13	7	36
- AOW	701	587	84 →	28	19	14	11	29
- arbeidsongeschiktheidsuitkering	219	190	87 →	25	14	11	11	38
- andere uitkering	115	90	78 →	30	21	14	9	26
Netto huishoudinkomen								
- minder dan € 850	139	119	86 →	30	18	15	11	26
- € 850 – € 1.450	759	630	83 →	27	21	13	11	29
- € 1.450 – € 1.900	438	348	79 →	32	15	14	9	30
- € 1.900 – € 2.300	285	226	79 →	33	13	15	8	32
- € 2.300 – € 2.700	173	119	69 →	34	21	10	7	28
- € 2.700 – € 3.300	182	134	74 →	28	16	13	6	37
- meer dan € 3.300	126	90	72 →	34	22	10	8	26
Arbeidsongeschikt verklaard (<65 jr)								
- niet arbeidsongeschikt verklaard	717	516	72 →	42	20	11	8	19
- minder dan 35% arbeidsongeschikt	49	36	74 →	31	20	17	8	25
- 35 tot 80% arbeidsongeschikt	106	87	82 →	34	12	15	4	36
- 80 – 100% arbeidsongeschikt	357	312	88 →	20	15	14	12	39
Indexziekte (oudste diagnose)								
- ischemische hartziekten	99	76	76 →	24	20	16	8	33
- hypertensie	83	61	73 →	28	19	10	7	37
- overig hart vaatstelsel	118	91	78 →	36	21	7	3	33
- kanker	60	50	82 →	38	14	10	10	28
- astma	130	98	75 →	40	21	17	5	16
- COPD	88	67	76 →	28	23	8	10	31
- diabetes	217	162	75 →	32	18	15	11	24

Bijlage 10 vervolg

	Kosten gemaakt: ja			Bedrag in €				
	N	n	%	≤ 150	151-300	301-500	501-700	>700
				%	%	%	%	%
- schildklieraandoening	66	45	69 →	41	17	9	13	20
- reumatische aandoeningen	173	148	86 →	30	17	14	11	29
- overig bewegingsapparaat	178	148	86 →	31	19	16	6	28
- neurologische aandoening	122	99	81 →	24	17	10	13	36
- spijsverteringsstelsel	78	61	78 →	38	20	3	10	30
- huidaandoeningen	66	45	69 →	46	11	9	15	20
- andere chronische aandoening	245	189	77 →	35	19	9	8	30
- geen / onbekend	532	461	87 →	24	16	16	10	34
Aantal chronische aandoeningen								
- geen/onbekend	527	456	87 →	24	16	16	10	33
- een	848	620	73 →	35	19	10	11	25
- twee	434	336	78 →	31	20	14	7	29
- drie of meer	390	330	85 →	30	16	13	8	34
Ernst van de beperkingen								
- geen of lichte beperkingen	799	519	65 →	47	22	12	6	14
- matige beperkingen	867	741	86 →	28	16	13	10	33
- ernstige beperkingen	459	424	93 →	14	17	13	12	45
Aard van de beperkingen								
- geen of lichte beperkingen	799	519	65 →	47	22	12	6	14
- alleen motorisch	1.003	878	88 →	24	16	12	11	36
- alleen zintuiglijk (zicht of hoor)	36	27	75 →	44	7	4	11	34
- motorisch + zicht	120	105	88 →	14	18	20	14	33
- motorisch + hoor	143	129	91 →	20	16	13	6	45
- motorisch + zicht + hoor	38	34	89 →	18	12	12	9	50

Bijlage 11: Spreiding overige uitgaven in verband met de gezondheid van mensen met een chronische ziekte of handicap (uitbreiding bij tabel 3.6).

	Kosten gemaakt: ja			Bedrag			
	N	n	%	≤ 150 %	151- 300 %	301- 500 %	> 500 %
Sekse							
- mannen	795	310	39 →	44	28	15	13
- vrouwen	1.342	704	52 →	46	25	13	16
Leeftijd							
- 25 – 44 jaar	279	130	47 →	35	28	17	19
- 45 – 64 jaar	946	428	45 →	41	29	15	15
- 65 jaar en ouder	911	456	50 →	52	22	11	15
Opleiding							
- geen, lagere school, LBO	923	410	44 →	50	26	11	13
- (M)ULO, MAVO, drie jaar HBS	396	198	50 →	43	28	14	14
- MBO	300	152	51 →	48	21	14	14
- HBS, HAVO, VWO, MMS	137	64	47 →	48	21	14	18
- HBO, universitair onderwijs	302	152	50 →	37	26	19	18
Samenstelling huishouden							
- alleenstaand 65-	255	159	62 →	40	32	14	15
- alleenstaand 65+	389	252	65 →	52	20	11	16
- met partner 65-	858	345	40 →	41	28	15	16
- met partner 65+	478	184	38 →	52	25	12	11
- alleenstaand met kinderen	75	38	51 →	40	34	21	5
Voornaamste inkomensbron (huishouden)							
- betaalde baan	660	267	40 →	41	25	17	17
- pensioen, vermogen	327	144	44 →	46	27	11	16
- AOW	669	348	52 →	53	22	11	14
- arbeidsongeschiktheidsuitkering	218	137	55 →	26	37	19	19
- andere uitkering	152	56	37 →	48	30	8	13
Netto huishoudinkomen							
- minder dan € 850	142	89	63 →	44	24	13	19
- € 850 – € 1.450	724	402	56 →	45	27	15	14
- € 1.450 – € 1.900	423	184	44 →	50	25	10	15
- € 1.900 – € 2.300	280	184	44 →	42	20	21	17
- € 2.300 – € 2.700	173	59	34 →	39	37	7	17
- € 2.700 – € 3.300	182	76	42 →	45	22	17	16
- meer dan € 3.300	120	40	33 →	43	30	7	20
Arbeidsongeschikt verklaard (<65 jr)							
- niet arbeidsongeschikt verklaard	718	270	38 →	45	26	15	15
- minder dan 35% arbeidsongeschikt	48	20	42 →	- ¹			
- 35 tot 80% arbeidsongeschikt	107	52	49 →	40	23	23	14
- 80 – 100% arbeidsongeschikt	352	218	62 →	35	32	15	18
Indexziekte (oudste diagnose)							
- ischemische hartziekten	95	41	43 →	56	15	10	20
- hypertensie	74	31	43 →	55	16	13	16
- overig hartvaatstelsel	117	47	40 →	60	17	13	11
- kanker	63	27	42 →	63	22	11	4
- astma	127	47	37 →	45	34	11	11
- COPD	88	38	44 →	47	16	19	18
- diabetes	204	83	41 →	50	30	9	12
- schildklieraandoening	66	27	40 →	33	26	26	15
- reumatische aandoeningen	171	83	49 →	37	27	19	17

Bijlage 11 vervolg

	Kosten gemaakt: ja			Bedrag			
	N	n	%	≤ 150 %	151-300 %	301-500 %	> 500 %
- overig bewegingsapparaat	172	84	49 →	42	34	11	13
- neurologische aandoening	121	64	53 →	30	33	21	17
- spijsverteringsstelsel	80	36	45 →	47	28	11	14
- huidaandoeningen	64	18	28 →	- ¹			
- andere chronische aandoening	185	81	44 →	50	28	10	12
- geen / onbekend	509	306	60 →	44	24	14	18
Aantal chronische aandoeningen							
- geen/onbekend	504	304	60 →	44	25	13	18
- een	851	327	38 →	47	28	13	13
- twee	420	181	43 →	42	27	13	18
- drie of meer	362	202	56 →	47	24	17	13
Ernst van de beperkingen							
- geen of lichte beperkingen	792	223	28 →	48	29	13	10
- matige beperkingen	833	439	53 →	48	25	12	16
- ernstige beperkingen	434	312	72 →	40	25	17	18
Aard van de beperkingen							
- geen of lichte beperkingen	792	223	28 →	48	29	13	10
- alleen motorisch	968	568	59 →	44	26	14	17
- alleen zintuiglijk (zicht of hoor)	38	14	37 →	- ¹			
- motorisch + zicht	110	76	69 →	39	28	18	16
- motorisch + hoor	133	77	58 →	50	18	12	20
- motorisch + zicht + hoor	33	23	70 →	- ¹			

¹Niet berekend (n < 25)